

*

ŽENSKI SVET *

LETO 12 * JULIJ-AVGUST
1934

Še je čas,

da si naročite knjigo „Oprema za neveste“ za malenkostno ceno Din 12.— (prvotno Din 40.—). Knjiga Vam nudi s svojimi petimi prilogami vred mnogo koristnih navodil za šivanje vsakovrstnega perila ter krasnih vzorcev za telesno in namizno perilo, zavese, posteljna pregrinjala in kuhinjske garniture. V zalogi je samo še nekaj izvodov.

Ne pozabite

naročiti knjižico „Dekliško perilo“, v kateri dobite vsakovrstno perilo za dekleta od 12—18 let. Na prilogi je 18 krojev in 42 najrazličnejših risb za okras ženskega perila. Stane samo Din 6.—.

Prosimo:

Ne posojajte „Ženskega Sveta“ takim, ki bi si ga lahko same naročile!

Priporočajte „Ženski Svet“ vsem, ki ga še nimajo!

Ako želite odgovora na svoje pismo, priložite znamko!

Javite takoj spremembo naslova!

Čitajte!

Vsem, ki dolgujejo naročnino, smo danes priložili poštno položnico. Prosimo, da se jih poslužite takoj, da se Vam ne izgube. Kdor ne more poslati celotnega zneska, naj pošlje vsaj pol ali četrtletni obrok, toda naj to stori brez odlašanja.

Uprava.

ŽENSKI SVET

JULIJ-AVGUST 1934

LJUBLJANA

LETO XII-7-8

Za našo žensko učiteljsko šolo

Dora Vodnikova

Ministrstvo prosvete je za preteklo leto ukinilo vse ženske letnike na učiteljskih šolah, češ, da se s strokovno izobrazbo usmerja mladina v določen poklic, če pa ni možnosti poklicnega udejstvovanja, pa se s hiperprodukcijo ustvarja inteligenčen proletarijat — število ženskih absolventov pa da že danes presega potrebo ženskih učnih moči na naših osnovnih šolah.

Ali se brezposelnost res zmanjša s tem, da se ženski mladini zapre vstop na učiteljske? Nikakor ne. Če dekleta, ki bi se izobraževala na učiteljski šoli, ne nadaljujejo šolanja, postanejo že pet let prej brezposelna; brezdolje jih moralno izpridi, življenjsko ostanejo brez smeri in brez globljega smisla za delo. Če se pa šolajo dalje, gre večina izmed njih na gimnazijo — bremena smo preložili z ene rame na drugo. V čigavo korist? Absolventke gimnazije imajo vsekakor manjšo možnost zaposlitve kot absolventke učiteljskih šol. Saj se te poleg vseh tistih poklicnih panog, ki so odprte absolventkam gimnazij, lahko posvete delu kot domače učiteljice — kar se v veliki večini tudi dogaja — in raznim panogam praktičnega udejstvovanja, zlasti če si svojo učiteljsko izobrazbo izpopolnijo na obrtnih in tem podobnih šolah. Če se pa po končani srednji šoli odločijo za študij na univerzi — pa tudi tam povečajo število brezposelnih, kar je mnogo težje in usodnejše zanje, ker ta študij zahteva od njih več časa, več napora in je še bolj specializiran in strokovno usmerjen kot študij na učiteljski šoli, in kot tak daje mlademu človeku tem večjo pravico do tiste zaposlitve, za katero se je s svojo izobrazbo vzposobil. Zato je brezposelnost na tej izobrazbeni stopnji tem bolj tragična.

Če ima vsak državljan, brez razlike spola, pravico do izobrazbe in če bi hoteli dati ženi njeni naravi in njenemu prirodnemu poklicu primerno izobrazbo — saj je nekdo celo smatral za potrebno, naj se ustvari nov tip nekake višje dekliške šole — potem je učiteljska šola idealen tip ženskega izobraževališča, in to iz sledečih razlogov: Po svojem izobrazbenem cilju — vzposobiti gojenca za poklicno vzgojno delo — se krije s prirodnim, materinskim poklicem žene. Po svojem učnem načrtu, ki obsega poleg splošno izobrazbenih predmetov posebno poudarjeno psihološko in pedagoško skupino, ročno delo, risanje, gospodinjstvo, je učiteljska šola zlasti sposobna, pobuditi v dekletu živo zanimanje za otroka, jo seznaniti z njegovim življenjem, ji pokazati pot, kako živeti z njim, da oplodimo njegov razvoj. Ob takem spoznavno-teoretičnem delu se zbudi v gojencu čut za otroka, odpre se mu vrednostni smisel njegovega življenja. K temu pripomore zlasti stalen stik z otroki pri šolskem delu in v šolskih odmorih.

Dalje ima duh dela na tem zavodu svojo specifično strukturo. Delo se vrši v znamenju trdne enotnosti in enosmernosti, ki je dana s konkretnim ciljem dela. To delo se vrši z globokim čutom odgovornosti, zakaj gojenec se zaveda, da se z delom pripravlja za neko določeno, vrednostipolno, poklicno udejstvovanje; ta zavest pa vsebuje dragocenih pobud, sproži mnogo delovnih sil in daje delu etičnih aspektov, s čimer dobi izobrazba globljih osnov. To delo je vse prežeto s toplino in pristnostjo resničnega življenja in predstavlja sintezo teoretično-spoznavnega s praktično-dejavnim — brez ožine zgolj utilitarnega. Baš po tej plati življenjske bližine tovrstna izobrazba posebno ustreza bistvu žene.

Če se vprašamo, ali je za svoj prirodni poklic bolj pripravljena absolvirana gimnazijka ali absolvirana učiteljsčnica — se gotovo odločimo za drugo.

Toda, dasi je tovrstna izobrazba na učiteljišču prirodno zakoreninjena in zlasti ustreza ženski naravi v psihološkem in pa tudi teleološkem — smotrenem pogledu, — pa vendar ne ustvarja tistega tipa žene, ki je obsojen, da čaka na moža in si ne more ustvariti lastnih pogojev življenja. Usmerjena v svet objektivnega dogajanja, pa v tesni povezanosti z vso bujnostjo istinitnega življenja v sebi, zavedajoč se svojega bistvenega življenjskega smisla, to je osnova za njeno žensko delo in ustvarjanje. In zdi se mi, da je gradnja take osnove zlasti na učiteljski šoli v izobrazbenem delu posebno povdarjena.

Zapirati ženi pot do njej najbolj primerne izobrazbe, bi se reklo, krati ji njene osnovne življenjske pravice, okrniti jo v njenem razvoju in, kar je tudi važno — uničiti žarišče ženske kulture. Če iščemo potov, kako bi ženo v njeni težnji po polnovrednem življenju usmerjali, če jo skušamo postaviti v tisti delokrog, ki najbolj ustreza njeni naravi in bo za človeško celokupnost najbolj koristen — potem ji ne bomo nasiloma zapirali vrat do njenega izobraževališča.

Ali je za našo prosvetno politiko ta ukrep zares plodonosen? Namesto 1. razreda učiteljske šole bo morala prosvetna uprava otvoriti paralelko na tem ali onem drugem srednješolskem zavodu. Dalje, ali ne bo naše šolstvo tem lažje napredovalo, če bo imela prosvetna uprava možnost izbire učnih moči? In kakor izkustvo uči, bi bila selekcija potrebna — in naša dekleta bi zamogla uspešno tekrovati.

Zlasti važno pa je v zvezi s tem vprašanje sprejema na učiteljišče. Ker je meščanska šola izločena in je njenim absolventom vstop na učiteljišče zabranjen, je s tem silno zmanjšana možnost izbire — kar je pa še važnejše, je to, da učiteljišče ne dobi naraščaja z dežele, ki ima toliko krepkih in zlasti za učiteljski poklic dragocenih sil, s katerimi bi oplodilo izobrazbeni duh zavoda in mestnim gojencem približalo duhovno ozračje dežele.

Učiteljska šola je za naše celokupno šolstvo osnovne važnosti — zlasti pa je neprecenljive vrednosti za izobrazbo žene. Demontirati ta zavod, se pravi, načenjati osrčje našega šolstva.

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

„Ne beli si glave! Pa si vzemi tako, ki pojde v pekel, da boš na onem svetu brez skrbi!“ se smeje Jane.

„Tako si pa kar sam izberi, meni ni do pekla že na zemlji!“

„Tem bolj gotovo se boš veselil srečnega svidenja z ranjko v nebesih.“

„Ti, ne šali se s takimi stvarmi!“ mu preti Rok in veselo mežika. „Vse to ti nič ne pomaga —“ Nato se zresni: „A ko sem dejal, če ostaneš tu, si mi vedno dobrodošel zet, če ne, Bog s teboj! Palma ostane pri meni.“ Rok se dvigne s sedeža, češ, kar sem imel povedati, je povedano.

„Premisli si, odločen sem, da grem v tujino —. Mlada sva še, naju mika svet, ne umiranje na teh skalah. Dovolj ji vendar, da pojde z menoj! Premisli vso stvar, čez nekaj dni se vrnem po odgovor.“

„Če hočeš, pridi, a ne premislim si. Kakor sem dejal, tako bo. Njena dolžnost je, da ostane pri meni, svojem starem očetu.“ Rok položi roko na njeno ramo: „Tu je njeno mesto.“

„Daj se pogovoriti —“ ga opominja kum, „Jane je premožen, pridobi si še imetja v tujini, dobro bo tebi in tvoji hčeri!“

„Čemu ji bo bogastvo? Jesti, piti in spati ima, streho nad glavo in obleke, kolikor rabi, — kaj bi z več? Jemala bi s tem drugim, ki nimajo ničesar, in to bi bil greh. Če bi živeli vsi na svetu tako, bi ne bilo gorja...“

„Na svidenje, gazda, vrnem se, kakor sem dejal.“ Rokujejo se. „Zdravi!“

Moža odideta.

„Si moj poslušen otrok?“

Palma zaihti: „Sem, oče, a rada ga imam, na kraj sveta bi šla z njim —“

„A mene nimaš rada?“ očetu se trese glas.

„Imam, očka, imam — — —“ mu stiska Palma roko, ko da bi mu z močjo pritiska mogla dokazati moč svoje ljubezni. Njene misli pa so pri Janetu.

„Razumi, oče, njega ljubim drugače ko tebe, on bo moj mož —“

„Torej ga ljubiš bolj ko rodnega očeta, njega, ki ga jedva poznaš?“

„Ne, samo drugače! Očka, pojdi z nama iz tega kamenja in samote, videl boš čuda v svetu —“

„Ni mi do njih. Vse, kar so se izmislili ljudje teh tvojih čudes, je satanovo delo. Ne prinaša sreče.“

„Ali te ne mikajo tuji kraji? O, tam je lepo, tam je vse živo, tam kipi življenje — a tu smo kakor gobavci, izključeni od vsega

sveta —. Očka, jaz hočem živeti — ne tu umirati na teh skalah!“ vroč in proseč je njen glas in pričakovanje zre izza njenih solza.

„Ali je to moja hči? Odkod te tuje želje po dalji? Kdo ti jih je vsejal v srce? Živiš poleg mene, a jaz o tem ničesar ne vem. Zakaj si mi prikriovala, da si srečala Janeta, ki ti je napolnil glavo s temi neumnostmi?“

„Očka, nisem ti hotela govoriti o tem, dokler ni on sam prišel pome. A ni mi napolnil s temi željani glave Jane, že davno hrepnim proč od tod.“

„Ti? Zakaj mi nisi povedala ničesar o tem?“

„Ne vem. Nisem si upala. Mislila sem si, da me ošteješ.“

„Saj to tudi zaslužiš! To so deklishe marnje! Ko se oženiš, ti že preidejo.“

„Nikdar, oče. Nikdar mi tega ne izbije nikdo iz glave...“ Njene solze so se posušile, neustrašeno kljubuje očetu.

„Morala se boš pokoriti moji volji! Danes te svarim zlepa: hčerka moja edina, veš, da te imam rad, vse si mi, ne zapusti me! Vsega imaš pri meni in česar ti bo srce pozelelo, ti bom dal, samo pri meni ostani! Ne dam te Janetu, če te hoče odpeljati; ne zlepa, ne zgrda. Veš, da kar rečem, drži. In če bi sto besed prelomil, te ne bom! Ubogaj, dekle, svojega starega pohabljenega očeta, ki itak ne bo več dolgo živel — —“ glas se mu lomi in telo se mu nerodno ziblje, ko gre iz sobe in vleče pohabljeno nogo za seboj.

* * *

Odkar je odšel Tomo z doma, nista Kata in Duje spregovorila besede. Kata se ni več brigala zanj, kuhala je samo zase, pospravljala po hiši ko doslej, a mimo moža je hodila, ko da ga ni. V dno srca se ji je zasekalo sovraštvo, porojeno iz krivice, ki ji jo je storil.

Duje se ni brigal za gospodarstvo. Le v krčmo je zahajal in plačeval za prijatelje in znance, ki so se radi zbirali okrog njega. Že mesece je živel tako življenje. Da bi Kato še bolj jezil, je hodil z otročjo trmoglavostjo predpoldne domov, ko je izpil že dobršno mero vina, ter si sam kupal kosilo.

Godrnja in preklinja ter pristavlja lonec k ognju. Odmakne Katinega in pristavi svojega. V kot sede in v polpijanosti dremlje, psuje in pogleduje na ognjišče. Kata zagleda odmaknjeni lonec, brez besed ga pristavi in odide. Komaj so se zaprla vrata za njo, že ju Duje zopet zamenja. In ko se Kata vrne trudna z njive, njena jed ni kuhana, Duje pa s slastjo pospravlja poslednje grižljaje svojega kosila. Kata znova zakuri in pristavi jed. Šele uro kasneje kosi. Duje se zlobno krohoče in jo zbada, a Kata ne odgovori.

Dan za dnem ji dela mož spodtiko. Brez potrebe razmeče stvari, poskrije orodje, raztrga obleko, razkoplje vrt z zlobo pijanca. Vsak večer ga privlečejo tovariši domov pijanega do nezavesti. Potem leži na postelji, valja po ustih umazane besede, kolne in zmerja, dokler

ne zaspi. Drugi dan ima krvavo podplute oči in smrdi po vinu in žganju.

Kata spi v sosedni izbi, a dobro čuje vsako besedo, vsak glas. Oči so ji upadle v globoke črno zasenčene kolobarje, koža ji je rumena kot pergament, usta pa so postala ozka brezkrvna črta, ki se krivi v kotih navzdol in se izteka v globoke brazde bolečine in prezira. V nočeh ji često zatrepeta v krvi želja, da bi vzela kamen in udarila po glavi in po tistih ustih, ki bruhajo smrad, da bi utihnila za vedno, Hladno misli in računa: Udarim ga psa, udarim po glavi. Prav nič bi me ne bilo strah. Z zadovoljstvom bi ga ubila kot škorpionja. Dobro delo bi storila. Kaj je prišel sem v naš mir in v našo slogo? Mar naj bi bil ostal sam v Ameriki! In tega človeka sem tako željno pričakovala? Zanj sem se odrekla sreči... Mir je ukradel našemu domu, sina je odgnal od hiše, in ko se vrne Njega, kaj bo dejal, kako se bo sramoval takega očeta. Ubila bi ga!

A kaj potem? Ali bo Tomo sam? Mene zapro, morda obsodijo na smrt — — — Ne, nočem umreti, živela bom za svoja sinova, ki sta samo moja — — — Bog! Kaznuj ga! Kaznuj! Če si v nebesih, in verujem vate, da si, ga boš kaznoval! Otel me boš te nadloge! Zakaj me tepeš, o Gospod? Kaj sem ti storila?“ V temo plapolata sovražni pogled Kate in nevezane molitve šepeta v noč k Bogu, da bi jo rešil moža.

Duje in Kata sta se sprla. Dan za dnem ji prizadeva neprijetnosti in v Kati, ki je doslej prenašala vse z navideznim mirom, brez besed, zapolje jeza. V kavo, ki jo je pustila zjutraj v omari za popoldne, je natresel v svoji zlobi soli. Žejna se vrne, napravi nekaj požirkov. Takoj opazi zoprni okus, vidi mežikajoč zlobni pogled pijanca, čuje njegov bedasti škodoželjni smeh in v silnem navalu nagle jeze vrže veliko glinasto posodo možu v glavo. Z ropotom se razbije na tleh v črepinje.

Nepremično zro njegove oči z živalskim pogledom vanjo. Po licu in laseh mu teče rjava tekočina, vsa obleka je mokra od nje. Slana kava mu je zašla v oči, pogled ga zaščemi, oči se mu zasolze, peko ga. Tedaj se vrže na Kato in jo obdeluje s pestmi, vleče jo za lase in hrope nerazumljive besede. Ona se brani in vrača udarce, a on je močnejši. Ves zaripel je v obraz. Žile na čelu in rokah mu nabreknejo in še udriha po njej, ki se je zgrudila nezavestna na tla. Lice ji je krvavo in modro podpluto, lasje razpletene, obleka raztrgana. Vse je v neredu: miza in stoli prevrnjeni, posoda razbita. Ko se stari zave, ji pljune v lice, njej, ki leži napol mrtva na tleh, in ne da bi se ozrl, ogrne jopič in gre v gostilno. Tam pije — pije in molči. Le s pestjo udari kdaj po mizi, da zabobni. Muhe, ki jih sede črni gosti roji na polito mizi, prestrašene zabrenče in odfrče za nekaj hipov, potem pa se zopet vračajo in obletavajo nemega moža. Nikomur ne dovoli, da bi prisedel, nikogar ne povabi. Danes hoče biti sam. Maščevalno ve-

selje mu polni prsa: pretepel jo je, oddolžil se je za vse, kar mu je storila.

Čašo za čašo prazni.

Krčmar mu noče dati več pijače, a Duje razmetava bankovce, sam ne ve, koliko. Kako bi se mu upiral revež, živeč od bornih novcev zapitka? Čim delj pije Duje, tem treznejši, zdi se, postaja. Kradoma se ga loteva skrb: ali jo je udaril preveč? Morda celo ranil? Krik in vik bo zagnala vas, če se razve, in grdila bi ga ženska zalega.

In če jo je ubil? ga prešine nenadoma. Strese se, da mu kozarec trdo udari ob zobe. Pobledi in mrzel pot ga oblije. Če jo je ubil! Strah — strah. — Ves drgeta.

„Žganja, gazda!“ zahrope in željno seže po polnem kozarcu. Pije — pije — — — Vse v glavi se mu meša. Zdi se mu, da mu teče kava čez lice in skoznjo vidi sebe, kako udriha po mrtvi ženi, ki strmi vanj s širom odprtimi očmi. Piti — pozabiti — — —

Pije — — — pije — — —

Vedno besnejše je kolo prividov, v glavi mu šumi, dokler ga končno ne zagrne val spanca ...

— — — — —
Ko se prebudi, je pozna noč. Krčmar ga stresa za ramo: „Zapr! bom, ker je pozno — domov pojdi!“ Opotekaje se, vstane Duje, nerazumljive besede mrmra med zobmi in gre v temno noč.

„Hej! Ali naj te pospremim? Boš znal sam domov?“ še zakliče za njim krčmar, a resno ne misli, truden je. Kdo bo spremljal tako pozno ponoči pijanca četrt ure daleč?

„Znal, znal —“ mu odgovori s težkim jezikom Duje in omahuje naprej.

„Prespal je najhujšo pijanost,“ zadovoljno ugotovi krčmar in porine zapah pred vrata.

Čim dalje stopa Duje po svežem zraku, tem treznejši postaja. In zopet se ga loteva groza ob misli, da je ženo ubil. Ne, ne, zdaj ponoči ne pojde domov. Tema je v hiši — in morda leži ona še vedno na tleh — mrlič. Ne, domov ne pojde. Kar tu na skale bo legel, dokler ne sine dan, saj je noč topla. Potem pojde pogledat, takoj ko se zdani. Morda bo še čas, da ubeži ali vsaj prikrije — — —

Tema je, luna se zavija v goste oblake. Duje zatiplje pripraven sedež na skali, leže nanj in zopet se mu suče v glavi pošastno kolo prividov in misli.

Doli za njim šumi morje. S šumom in udarjanjem valov narašča in pada groza, ki ga prevzema. Več ne more prenašati tega, s čelom udari trdo ob skalo, da bi z zunanjo bolečino premagal notranjo. Zaveš mu prekrije tema. Pod njim šumi morje svojo enakomerno pesem ...

* * *

Po cesti neso štirje možje moško truplo in ženska teče pred njimi, da bi obvestila Kato. Ribarji so ga našli ob zori, ubitega na skalah

pri morju, ki mu je izpiralo krvave rane. V snu se je premikal, izgubil je ravnotežje in strmoglavil preko skal v globino...

Skoci na stežaj odprta vrata plane ženska v hišo: „Kata!“ zakliče, a Kata se ne oglai. Šele zdaj zagleda žena pred seboj na tleh negibno truplo v raztrgani obleki s pobitim obrazom. Kliče jo, poliva z mrzlo vodo, a Kata se ne zgane.

Medtem so prispeli možje z bremenom. V široko zakonsko postelj, ki je stala prazna dvajset dolgih let, polože Kato in Dujma. Njej še rahlo utriplje srce, a Duje je mrtev. Zdravnika v kraju ni. Na sosednjem otoku, kjer je občina, je. Nekdo teče v luko in se odpelje s čolnom ponj, drugi hiti po župnika. Vse brez nepotrebnih besed, le kratka povelja, odločna in skopa kakor v čolnu, če nenadoma zavihra nevihta in je vsak gib, ki se izvrši o pravem času, vreden zlata.

Župnik pride in spozna takoj, da je Kata le v globoki nezavesti in močno pobita, a upa, da nima notranjih poškodb.

„Vidite, kam vodi nesloga in sovraštvo?! In vse zaradi denarja...“

Molče prikimajo možje. Ženske so prišle iz soseske in se trudijo z župnikom okoli Kate. Z domačimi zdravili in dišavami ji pomagajo, da se končno zave. Blodno ji begajo oči po sobi. Župnik se skloni k njej: „Kje te boli? Si močno poškodovana?“ Počasi, negotovo polzi njena roka preko čela, prsi in hrbta, mukoma odgovori žena: „Tu boli...“

„Samo zunanje, nič zlomljenega?“

Kata odkima.

„Te je on pretepel?“ Zopet prikima. Ostra tanka črta so njena usta.

„Ne prestraši se, Kata, tu poleg tebe leži, pal je in se pobil na skalah...“

„Ubil?!“ plane Kata.

„Ubil,“ potrdi župnik.

Iz njenih pobledeh ustnen privro strastne besede, ki jih narekuje sovraštvo: „Bog me je uslišal, hvaljen bodi na veke! Proklet ti, pes, ki si dobil, kar si zaslužil!“ Oprta na komolec, zre sovražno vanj: „Še je pravični Bog v nebesih!“ se oddahne in omotična omahne nazaj v blazine. Župnik jo svari: „Kata, ne greši, v eni sapi hvališ Boga in kolneš svojega druga, skesaj se svojih besed, da ti Bog odpusti. Rešena si nadlog in izkušenj, ki ti jih je naložil Bog — skesaj se!“

„Ne morem se kesati, gospod, sovražim ga —“ hlipa Kata v onemoglem srdcu, „sovražim ga, vse življenje sem trpela zavoljo njega, najprej v zakonu, potem v samoti brez vsega in končno, ko se je vrnil, zavolj^o tistih tisočkrat prokletih novcev. Pošiljal mi jih je vsa leta, da so mi zagrenili življenje. Moj greh je, da se nisem zopet uklonila pod njegov jarem. Vse selo ve, da sem poštena, on pa me je grdil in psoval. Nikomur ni hotel verjeti resnice o meni. Česa naj se kesam? Da sem bila poštena? Ali da sem ubogala očeta, ko me je

njemu, prokletemu, dal za ženo? V grob naj odnese vse, kar je prislужil, pogoltnost!“

„Kata, tvoj srd je še svež, zato ni kesanja v tebi, a tudi ti si zakrivila neslogo med vama s svojo trmo, čeprav je večji del krivde na njegovi strani. Čas zaceli vse rane, vsa sovraštva ublaži, ne silim te, Kata, da se danes spoveš in pokesaš, a vem, da pride čas, ko ti bo srce spet krotko. Takrat pridi in stori, kar ti bo velela vest, Bog s teboj!“ in stari dušni pastir odide.

Pozno popoldne prispe na otok zdravnik. Kata ima vročino, blede se ji... Zdravnik jo preišče in da potrebna navodila ženi, ki ji streže.

* * *

Drugo jutro je Dujmov pogreb. Rok, Palma, stari Oluje, Vinka in Neda gredo za pogrebom in z njimi vsi znani vaščani. Vinka hodi za ženskami in narica za svojim Markom.

Kata se v mrzličnih sanjah premetava na ležišču in kolne moža, za katerim poje pogrebni zvon.

Staremu Oluji, ki gre z Rokom za krsto, je srce razdvojeno. Naricanje Vinke čuje, ki je nikoli ni ljubil in ki se mu zdi kriva Markove smrti, ter misli na hčer Kato, — morda kolne svojega moža in tudi njega — očeta. Težki so mu koraki in srce, ko stopa za krsto. Dujmovih sinov ni za pogrebom. Njega ni mogel priti o pravem času, a Tomo — Bog zna, kje je z ribarji — — —. Oluje hodi sklenjen pod bremenom težkih misli. Na grobu so. Župnikov govor je kratek. Poštenje mu ne da, da bi hvalil Dujma. Usoda je pač hotela, da se je tako zgodilo. Božja volja. Zopet se odpre občinska grobnica in nov tih mož se pridruži spečim.

Groblje sanja zopet svoj sen na pobočju hriba in v starem kaštelu je mir. Kata se je umirila. Mora, ki jo je tlačila doslej, se je pogreznila v nič.

Oče sedi ob njeni postelji in moli: Kdaj, o Bog, boš odtegnil roko jeze iznad krova moje hiše? Prizanesi — prizanesi —! Rod mi propada, bodi usmiljen, o Gospod!

Utrujen kakor orjaško drevo po borbi z viharjem, stoji starec ob vzglavju bolne hčere in misli: Kako dolgo še, o Gospod —? in potem razprostre roke nad Kato in šepetaje:

„Blagoslavljam te, hčerka moja, z očetovskim blagoslovom, ki naj te ubrani vsega hudega, če zmore — — — Amen!“

Trdno stisne zobe, zakaj roki se mu treseta, ker sam ne veruje v moč svojega blagoslova — — —

Nemo odide z žalostjo v srcu.

* * *

Noč je, kakor črna krsta okrog Nede, strmeče brez sna v temo. Odejo je vrgla raz sebe, kajti čudno dušiča vročina ji spreletava telo. Nemirno se premetava po ležišču in zaman pričakuje sna. Kako naj

spi, ko pa so ji vsi čuti razdraženi. — Zavist, hrepenenje, želja, da bi ušla, vse to se ji vrtinči v razbeljenih mislih.

Palma je potrkala pred pol ure na njeno okno, posloviti se je prišla, kajti trdno je odločena pobegniti od doma še to noč. Oče je noče dati Janetu, ki je to slutil in nagovoril Palmo, naj pobegne z njim. Če bi sam ne predlagal tega, bi storila to Palma. Prvič in morda zadnjič ji je danes prilika, da se ji izpolni želja in gre ob strani ljubljenega moža tja, kamor jo žene hrepenenje. Zdaj ni ničesar, kar bi jo moglo zadrževati — niti ljubezen do očeta.

Neda strmi v temo in ve: zdaj je Palma v jadrnici in plove v novo življenje. Žgoča zavist muči Nedo. Mika jo, da bi vstala in šla povedat Roku, da bi poiskal Palmo in jo privedel nazaj. A uduši skušnjavo. Če že njej ni dano, naj bo vsaj Palma srečna. Morda se bo nekoč vendarle uresničila vroča želja tudi njej...

Neda je sama. Kakor lep jalov cvet živi in tako se bo osula. Ne — ne — tega ne! Njena mladost vene in Neda čuti, da se ji komaj pazno rišejo gube razočaranja v lice, a da postaja blesk oči medel in ustna bleda. To spoznanje visi nad njo kakor teža, ki preti, da se bo zdaj zdaj zrušila in jo pokopala pod seboj.

V temi se ji krči telo, kakor da je zvezano, in črnina noči jo tlači z nevidnim pokrovom, ki se prožno udaja njenim obupanim krčevitim kretnjam, ko se ga skušajo iznebiti in priklicati rešitev od kjerkoli. Samota — — — Nihče ne ve, kako pošasten pojmi je to ponoči, ko je človek pokopan sam vase, ko se spoji s temo v eno, da je samote poln ves svet. Vsa njena teža tlači osamelega. Obupano se upira pošasti, a zaman. Življenje brez cilja leži pred njo, morda dolgo še, petdeset ali več let. Iz dneva v dan delo, delo in niti ene svetle ure radosti...

A zakaj vse to —?

Ker noče moža otočana, ker noče življenja, kakor ga žive druge žene na otoku. Tudi če bi sedaj hotela, bi ne mogla več dobiti otočana za moža, preveč se že šušlja na vasi o njej in starem gospodu, ki je stanoval pri njih. Vsa vas je prepričana, da bo Neda njegova žena. Zasmehujejo jo radi tega in so ji obenem zavidni. Domačini, užaljeni, da si ni zbrala nikogar z otoka za moža, jo zaničujejo in če bi bila Neda zdaj voljna koga vzeti, bi je ne maral. Obupana je, več ne veruje vase in v svojo lepoto, na katero je bila tako ponosna, in ihti brezmočna, pokopana v blazine. Več ne more ležati, spanca ni...

Obleko vrže nase in se iztihotapi iz hiše. Vinka spi; ničesar ne čuje in ne sluti, kajti Neda zna dobro prikrivati, kaj jo muči. Nihče ne ve, da ni srečna, ko jo vidijo iti po vasi, ponosno se smehljaje, in nihče ne sluti, da je s svojimi neizpolnjenimi željami revnejša od najzadnjega dekleta v vasi...

Neda gre v noč.

Ne ve, kam jo zanaša korak, zdi se ji, da čuje iz dalje nekakšno godbo, pa to jo gotovo vara razdraženi sluh.

Gre — — gre — — —

Da, to je godba, ki poje pod zvezde, in zdaj ve Neda, kam jo vleče želja: k hiši starega gospoda. Tam so njegovi znanci in znanke, letoviščarji. — — — Gramofon imajo. Od daleč se sveti luč skozi odprta okna in vrata, glasovi in smeh lijejo iz njih v noč. Kot vešča, ki jo privlači luč, se bliža Neda kradoma hiši. Žalostna je. Te lepe tujke tu so srečne in imajo vse to, po čemer zaman hrepeni njeno srce, in se tega niti ne zavedajo. Zavist jo objema, da stiska pesti in si grize ustne. Kot Lazar je Neda, pobirajoča drobtine, ki padajo z bogatinove mize. S sovraštvom do teh ljudi raste njena želja, da bi jim bila enaka.

Na stežaj so odprta vrata na teraso v visokem pritličju. Svetlooblečene tujke plešejo z gospodi, se smejejo in zabavajo.

V senci smokve stoji Neda in gleda — — — Morda uro ali delj? Vse je pozabila.

O, ona je prav tako lepa, če ne še bolj kakor tiste. — Le zakaj je taka krivica na svetu? Ti se ne trudijo, samo zabavajo se, a ona dela dan na dan, sicer na svojem lastnem posestvu kot gospodinja, a vendar gara. Te tujke, ki se tako razposajeno smejo s polnim sočnim smehom, kakor otroci, če so ušli iz šole, ne živijo vedno tako. Neda ne ve, da so med letom vklenjene v svoj posel: pisarno, gospodinjstvo ali karkoli že. Neda jih ne vidi sedeti sključenih dan za dnem v zatohlih sobah, kamor nikoli ne prisije solnce, in pisati dan za dnem v zatonelih številke, ne vidi jih v predavalnicah, stisnjene v ozke klopi, kako ure in ure pazno slede predavanjem profesorjev, in ne doma, ko se gromadijo kupi knjig pred njimi, katerih vsebino morajo poznati in obvladati do potankosti. Ne ve, da marsikatera izmed njih obrne med letom sleherni novc, predno ga porabi, računajoč pri tem, koliko časa bo lahko preživela na počitnicah brez skrbi.

Gramofon radodarno siplje napev za napevom v noč in Neda poslušaj. Biti z njimi, njim enaka — ko bi to mogla —! Nikoli! si z grenkobo zagrizeno ponavlja. Nikoli jim ne boš enaka!

Za njenim hrbtom se oglasi prešeren smeh. Trije mladeniči, vračajoči se domov, so opazili Nedo, ki poslušaj in kradoma gleda tujce.

„Neda, ali te tvoj ženin ne povabi!“

„Ti je premalo fina družčina, da ne greš mednje —?“

„Hej Neda, poglej, na izbiro je mestnih ljudi, katerega si boš ujela za moža?“

Glazen, škodoželjen smeh spremlja besede. Obstopijo jo in ji ne dajo, da bi jim ušla. Neprestano jo zafkrkujejo in ji končno zapoje zbadljivko.

(Dalje prih.)

Dama s pajčolanom

Hermynia zur Mühlen — Iv. Vuk

Ko jo je gospod Gumbler spoznal, je bila najbolj nedostopna in najbolj razvajena dama v vsem zdravilišču. Ves moški svet je drvel za njo, vsi so ji dvorili. Liriki, mladi in tisti, ki bi bili radi mladi, so pisali o nji pesmi, slikarji so jo slikali, kiparji modelirali. V njej je bilo nekaj, kar je manjkalo drugim lepim ženskam: skrivnost. Ena stran njenega obraza je namreč imela pravilne, lepe poteze, druga stran pa je bila vedno zakrita z neprodinim pajčolanom, čigar barva je bila vedno v skladu z barvo njene vsakokratne obleke. Nikdo je še ni videl brez pajčolana, niti njena spletična ne. Nikdo ni vedel, kaj se skriva za tistim pajčolanom. Nekateri so trdili, da je tam strašna brazgotina, ki jo je dobila pri neki avtomobilski nesreči. Drugi zopet so bili mnenja, da kazi tisto polovico njenega lepega obraza neprijeten madež. Tiha groza je obdajala damo, ki je bila za vse nerazumljiva privlačnost. Vsakdo, ki jo je poznal, bi rad bil tisti edini človek, ki bi vedel za skrivnost, katera se skriva za pajčolanom.

Dama sama ni nikdar o tem govorila. In tudi vprašati se je ni nikdo osmelil. Kdo ve, kašna strašna tragedija se skriva za modrim, zelenim ali oranžnim pajčolanom, in bilo bi nelepo, če bi jo kdo žalil s takim vprašanjem.

Gospod Gumbler ni bil lirik, ni bil slikar, ni bil kipar. Bil je pač človek: vsakdanjosti, prozaist, ki se je bavil s samimi proužičnimi posli in vprašanji: s svinjami, kravami, ovcami, krompirjem in žitom. Njegova prva žena, hči nekega trgovca, je umrla, ne da bi bila njena smrt zapustila v njem kakšno posebno žalost. V splošnem se tudi ni kdovekaj in kdovekako zanimal za ženske. Njegovi sosede so pripovedovali, da je s svojo ženo postopal precej slabo in da je bil zelo skop.

Srčna napaka ga je prisilila, da se je zatekel v zdravilišče, v katerem je preživljala dama s pajčolanom svoje počitnice. Stanovala je v najrevnejšem hotelu in govorilo se je, da je obubožana aristokratka.

Gospod Gumbler jo je videl prvič na promenadi v zdraviliškem parku. Oblečena je bila v svetlomodro obleko. Ena stran obraza je bila zakrita z neprodinim svetlomodrim pajčolanom. Za druge dame se gospod Gumbler, ki je bil ves zaposlen s svojim zdravljenjem, ni prav nič zanimal. Da, izogibal se jih je, kjer je le mogel. Vedel je, da sta danes smehljaj in njena ljubeznivost prav draga, in je tako razen njegovega posestva, ki ga je opravljalo že pet generacij njegovega imena in rodu, ljubil samo še eno: denar.

Na damo s pajčolani pa je postal pozoren. Šel je nekolikokrat mimo klopi, na kateri je s svojimi častilci sedela, zvečer pa, ko je sedel sam pri steklenici rdečega vina, ni mislil, kakor vedno in po navadi, na svoje svinje, ovce in krave ter na drenažo večjega kompleksa barja, nego na damo s pajčolanom.

Po dveh dneh si je dal damo predstaviti. In zgodilo se je v njegovih petdesetih letih nekaj, o čemer ni imel niti pojma: romantičnost. Da je bila dama s pajčolanom umna in duhovita, da je znala pametno govoriti, da so bile njene navade očarljive, da je bil njen glas mehak, ga ni zanimalo. Ni gledal, ko je bil z njo, in z njo je bil kaj pogosto, njene brezhibne postave, njenih plavih, svilnatih las in ne delá njenega obraza, katerega je kazala svetu. Ne, njega je zanimala edino tista skrivnost, ki se je krila za pajčolanom. In to zanimanje je z vsakim dnem naraščalo. Kot razumen človek je to zanimanje razlagal za ljubezen. Ko je prišel v zdravilišče, je štel takorekoč dneve, ko bo lahko odšel zopet nazaj na svoje ljubo posestvo. Sedaj pa je ta odhod odlašal vedno dalje, dasi je bilo njegovo zdravljenje že davno končano. In ko to že več ni bilo mogoče, je spoznal, da brez dame s pajčolanom ne bo mogel živeti.

Ini jo je zasnubil.

Obotavljala se je. Ni se mogla odločiti — med tem je pa na skrivnem poizvedovala o njem ter izvedela, kako neveselo je živelá z njim njegova prva žena — vendar je naposled rekla:

„Ti veš, da sem bila strašno nesrečna. Drugega dela svojega obraza ne smem pokazati nikomur. Ti si krepak moški, lahko bi s silo odkril. Ali če to storiš, boš tudi ti od groze onemel. Prisezi, da mi ne bo treba tudi kot tvoji ženi niti enkrat, nič za trenotek odložiti pajčolana.“

Prisegel je in postala je njegova žena.

* * *

Dama s pajčolanom je prišla na posestvo gospoda Gumblerja in bil je blažen. Staro hišo so prenovili, staro pohištvo, ki ženi ni ugajalo, odstranili. Svinje, krave in ovce so se spremenile v drago kamenje in bisere ter so bile nanizane na prstih in na vratu dame s pajčolanom. Ubožica, tako strašno je trpela v življenju, je mislil mož, zato jo je treba v vsem razumeti in razvadiiti.

Bil je srečen zakon. Nikdar mu ni bila dolgočasna. Vedno se mu je zdela nova in skrivnostna. Čudna skrivnost, skrita za pajčolanom, je sedela pri njegovi mizi, ko je obedoval, jezdila je ta skrivnost za njim po poljih, z njim je ta skrivnost po noči ležala v postelji. Bil pa je tudi mož, ki je znal svojo obljubo držati. Niti z eno besedo se ni dotaknil tega, kar mu je žena tako skrbno skrivala. Vendar ni minil dan, da bi ne razbijal svojih možganov o skrivnostni polovici lepega obraza. In tako večno mučena radovednost je svežila njegovo ljubezen in njegovo oboževanje.

Dama s pajčolanom je imela lepo življenje. Vse njene želje so se izpolnjevale. Pozimi sta odpotovala na jug, poleti sta se peljala v Švico. In povsod, kamorkoli sta prišla, je bila njegova žena, dama s pajčolanom, središče zanimanja in občudovanja. Dvorili so ji bolj nego najlepšim ženam in gospod Gumbler je v ponosu užival to vsestransko občudovanje. Oprostil bi ženi celo zakonsko nezvestobo, tako neznamen in majhen se je zdel

napram njej. Ali dama s pajčolanom mu je ostala zvesta in to je v njegovih očeh še povečalo uganko, v katero je bila odeta.

Po štiriletnem srečnem zakonu je dama s pajčolanom zbolela za vnetjem pljuč. Niti sedaj je njen mož ni videl brez pajčolana. Da, niti tega ni vedel, če poznata zdravnik in strežnica njeno skrivnost.

Čez nekaj dni je umrla.

Gospod Gumbler je malone znorel od žalosti. Sedel je v svoji sobici in si predbacival, zakaj ni tej ubogi, tako težko preizkušeni ženi nudil še lepšega življenja. Nešteto malenkosti mu je prihajalo na misel, ki bi jih bil lahko njej na ljubo naredil. Ali sedaj je bilo že prepozno.

Stopil je v mrliško sobo. Ležala je na postelji vsa v cvetju. Ena stran obraza je bila zakrita z belim pajčolanom. Poslednja njena želja je bila to.

Sedel je k postelji. Najkrutejši boj je bil v svojem življenju. Štiri leta je trpel v hrepenenju, da bi odgnil pajčolan in videl skrivnost. In sedaj — sedaj to vendar lahko naredi. Ali obljuba? Žena, ki jo je ljubil, kljub vsemu vendar ni bila popolnoma njegova. Del nje je ostal njena skrivnost. Kaj je mar sedaj, po njeni smrti ne sme imeti vse? Kaj mar sedaj, ko je nehala trpeti, ne sme izvedeti za skrivnost trpljenja, kaj je mar sedaj ne sme videti vse, take, kakršna je bila v resnici?

Gospod Gumbler je vstal in zaklenil vrata. Nato je stopil, ves omahujoč, k postelji. Rahlo, nežno, oprezno, da bi mrtve ne bolelo, ji je potegnil z obraza pajčolan.

Zastrmel je v nepregibne poteze. Zdelo se mu je, da nič ne vidi. Potegnil je z roko preko oči. In res, nič ni videl, prav nič. Nobene brazgotine, nobenega madeža, nič strašnega. Tudi druga polovica obraza je bila prav tako pravilna, lepa, kakor tista, katero je vedno gledal.

Mlado dekle iz predmestja, ki je dobro poznalo lakoto in bedo, je bilo dobra poznavalka ljudi. Njena lepota sama ni bila trden kapital, dobra dota; lepe znajo biti neštete ženske. Ona pa je hotela nekaj drugega, nekaj takega, kar bi jo zavarovalo pred bedo in gladom, pred dedščino iz otroških let. Potrebovala je skrivnost, uganko. Pajčolan ji je dal vse to, kar je bilo potrebno. Pajčolan so opevali pesniki, slikali slikarji, klesali kiparji, s pajčolanom se je poročil prozaičen človek in ga razvajal.

Gospod Gumbler je stal pred posteljo. Začel se je smejati. S prva tiho, nato vedno glasneje, glasneje. Pred njim je ležala na mrtvaški postelji neka tuja ženska, katere ni poznal, katere ni ljubil in katere smrt ga ni žalostila. Še le ko je z močnimi rokami raztrgal beli pajčolan v cunjice, je vnovič začutil, da je nekaj izgubil, da mu je nekaj umrlo, tisto, kar je bilo njegovo življenje in sreča: skrivnost.

Pobral je cunjice raztrganega pajčolana in jih položil zraven na divan. Z mrtvaške postelje, z mrliča, je potegnil vse cvetlice in rože ter jih skrbno polagal na divan. Kopičil jih je vedno več in vedno več, dokler ni pajčolan popolnoma izginil pod cveticami.

Anka

(Prinos h gradivu o Antonu Aškercu)

Marja Boršnikova

Mračen, gluh hodnik. Trkam na različna vrata. Vrata na levi se plašljivo odmikajo. Za hip se prikaže zgrbančen obraz, povit v ruto, in se spet umakne. „Kaj bi pa radi?“ — Če bi mogla govoriti z Ano Pečovnikovo — „To sem jaz. Kaj pa hočete?!“ — Jaz sem to in to; če bi mogla kaj izvedeti o Antonu Aškercu.

Odprtina v vratih se za spoznanje razširi. Pred menoj stoji začudena postavica in nekaj pomišlja. „Stopite noter!“ Vrata se sunkoma zapro za menoj.

Stojim v nekem čudnem prostoru. Prepoln je čivkanja in cvrčanja. Zaudarja po ptičih. Vse mrgoli krog mene. Kakih šestnajst ptičev, rumenih in temnih kanarčkov, kriči drug čez drugega.

„Torej „Anko“ bi radi spoznali? Kako pa ste prišli do mene?“ — V Šmarju pri Jelšah, kjer je Aškerc kaplanoval, sem brskala okrog, da bi še kaj izvedela o njem, pa sta mi dr. Rakuž in gospa Ana Debelakova povedala, da vse tisto, kar se je lansko leto pisalo v „Ljubljanskem Zvonu“ o Aškerčevi „Anki“ v zvezi z deklico, „ki je bila resnično v Šmarju“ in „ki je z dvanajstim letom osirotela in morala zapustiti ponosno domovanje svojih staršev“, ni prav nič res. Kaj ste tisto brali? —¹

„Prav nič ne vem o tem. Saj tudi „Anka“ sem jaz, pa nobena druga.“

— Tudi upokojeni nadučitelj Franc šetinc iz Slivnice mi je odločno zanimal, da bi bil Gorazd pri svoji baladi „Anka“ mislil na omenjeno dekle. Saj je nastala balada vsekakor, ko je bil Aškerc še v Podsredi,² predno je torej spoznal Anko iz Šmarja, katera ni bilo sirota, če je zapustila „ponosno domovanje“, niti je niso poslali „kruha služiti“, kakor poje Aškerc, četudi je bila brez staršev in je morala po tedanjem običaju v samostansko šolo.

Na vas pa je omenjene priče, neposredno nadučitelja šetince, prvi opozoril pokojni šmarski učitelj in župan Franc Ferlinc, kateremu je Aškerc sam zaupal, da je zajel motiv za omenjeno pesem, kakor tudi za pesem „Oblaku“ iz življenja Ane Pečovnikove, tedanje učiteljice ženskih ročnih del v Podsredi. Tako sem na vse zadnje prišla sem. —

„Prav, prav, da me spoznate, da zveste, kaj je Anka.“

Peljala me je skozi temno izbo v nekoliko svetlejšo sobo ter me posadila na divan. Sama je sedla meni nasproti ter pričela govoriti. Na mah jo je minila vsa nezaupljivost in boječnost. Že koj spočetka sem prejela vtis, da mi hoče izpovedati prav vse, kar ve, čeprav bi ne bilo niti v najneznatnejši zvezi o tem, kar hočem zvedeti, da se bom torej morala pripraviti na potrpežljiv poslušek, ker se ne bo dala niti prekiniti niti preusmeriti v slapu svojih besed.

¹ LZ 1935, 501.

² Prim. dr. Prijatelj uvod v „Aškerčevo čitanko“, 16.

Govorila je neprestano ure in ure. Vsaj izpočetka bi ne mogla reči, da nesmotreno. Po triurnem pripovedovanju je prišla preko starih staršev in ostalih sorodnikov do sebe in do Aškercu. Imela sem dovolj časa, da si ogledam njene fotografije, njo in njeno okolico.

Zmes malomeščanskega „okusa“ in kmečke preprostosti. Prevladuje poslednja, vsaj v obleki, govoricu in v obnašanju.

Iz svoje mladosti hrani dve sliki, eno celo iz one dobe, ko je bila v Podsvetju, ko jo je imel Aškerc rad. Trdi, da je na njej prelepa, resničnejša da je na sliki iz kasnejše dobe, ko je bila stara 34 let.

Čeprav so jo tovarišice smatrale za „lepo, resno, duhovito blondinko“,³ se njej sami zdi do skrajnosti neumestno, govoriti o svoji lepoti ali duhovitosti, in še danes ne more oprostiti Aškercu poslednje kitice v pesmi „Oblaku“, kjer pravi:

Potém te žéni piš
Tja, kamor si želiš,
Da še nad tó krasoto
Čudeč ne raztopiš!

„Ta kitica me je hudo užalila. Čemu si izmišlja in poje o lepoti, če je pa ni! Kakšna lepota! Še v zrcalo se nisem marala pogledati.“⁴

— Aškercu ste se zdela pač lepi. Sicer je pa Aškerc kasneje v svojih „Lirskih in epskih poezijah“ omenjeno kitico izpustil. To kitico je ukazal izpustiti tudi dr. Gustav Ipavc, ki je pesem uglasbil, ko se je dvakrat pela na Črnovškovi gostiji v št. Juriju.⁵

„Tako je prav. Ljudje bi se smejali, da bi se za vampe držali, če bi slišali take laži! Kar ni res, ni res!“

Rada bi dognala, zakaj bi ne bilo res. Raven nos, močne ustnice, mehki svetli lasje, v čelo počesani. Drža je res nekam trda, pogled nekam strog, izzivajoč in plašen obenem, pa tak je človek često na fotografiji; značilneje bo tisto, kar še do danes hrani: odkrita neizumetničena preprostost, prijazen nasmeh, ljubezniv način pripovedovanja. Vsa zaživi ob zgodbi, ki jo pripoveduje, ob vsaki bolj žalostni pripovedi ji je, kakor da bo morala vsak hip zajokati. Potem pa je spet otroško vesela. Tudi v žalosti ni nič patetične pretiranosti: sama preprosta, pristréna naivnost. V hipih se tudi razjezi in se za čuda kratko in drastično izraža.

Trudi se, da bi povedala vse tako, kakor je ostalo v njenem spominu. Redko ponavlja, kar je že enkrat povedala, če se pa to zgodi, se zgodba v obeh slučajih nič ne razlikuje. Nekaterih reči se ve spomniti še v vseh podrobnostih, dober spomin ima tudi za vsakojaka imena; ne zna pa razlikovati važnega od nevažnega. Po večurnem pripovedovanju ji nekajkrat vsega zmanjka in ne ve naprej. Kar je pred pol ure še živo zatrjevala, ji je tuje in neznano.

³ Sporočilo ge. Adele in Emilije Kranjc iz Maribora.

⁴ Isto pripovedujejo tudi o Aškercu, ki je bil zelo nesrečen zaradi svoje vnanjosti.

⁵ Po sporočilu upok. nadučitelja Šetincea.

V boga in posmrtnost ne veruje — kar je pri starih, preprostih ženicah presenetljivo redek slučaj — zato s tako lahkoto govori o vsem brez vsa-kršnih predsodkov, brez nepotrebnega zgražanja. Zato si je tudi o Aškerčevem poznejšem ravnanju ohranila nepristransko sodbo. Zato tudi nase gleda le kot na majhen drobček prirode, ki se je lepega dne pojavil in takole brez pravega smisla živetari, dokler se ne izživí. Zato tudi sebe silno skromno, preskromno presoja. Čeprav rada o sebi govori, se ne smatra za nič važno.

Zato je tudi njena zgodba z Aškercem, kolikor sem je mogla urediti in izluščiti iz goščave njenih besed in kolikor ji je spomin dopuščal, resnična in nepotvorjena.

* * *

Rodila sem se 8. jul. 1857 v Vojniku, kamor so se oče naselili, ko so odslužili vojaščino. Bili so zelo mirni in pridni. Nič radi niso pohajali v družčine, preveč so bili boječi in sami zase. Jaz sem po naravi čisto očetova. Prav tako bojazljiva sem kakor oni. Mati pa so bili čisto drugačni: družabni, odločni, bojeviti.

Imela sem komaj 12 let, bratec pa 8, ko so oče nenadoma umrli. Mati se niso mogli utolažiti. Vsi so bili iz uma. Pustili so nas in so divjali okrog. Zadaž za vasjo smo jih videli, kako so včasih ure in ure nepremično čepeli in tulili, s hrbtom obrnjeni proti naši bajti. Potem pa so spet zdvijali po hosti.

Pol leta je to trajalo in ljudje so mislili, da bodo zblazneli. Nekoč so stali pri peči. Imeli so vse divje oči. „Kje pa ste bili, mati?“ „Na grobu.“ To je edinič v tem času, da so mi odgovorili.

Kolikokrat so ponoči klicali očeta na grobu!

Drugič sem jih našla na podstrešju. Sedeli so na škrinji pa stiskali vrv v rokah. „Mama, kaj pomeni ta vrv!“ sem zakričala. Obesila sem vrv na tram in odvedla mater. Dvakrat v pol leta, da sem jih videla.

Potem so se pa spet spametovali in so odšli v Grac, da se izučé za babico.

V Vojniku niso imeli veliko dela, zato so se z bratcem preselili v št. Pavel, mene pa so pustili v Vojniku pri tujih ljudeh. Zame niso nikoli dosti marali, ker sem bila „precagova“. Ko sem zbolela, so me sicer sprejeli v št. Pavel, toda nič kaj radi me niso trpeli doma, zato so me dali, ko sem ozdravela, v Celje služít k neki stari plemenitašnji.

Sami pa so se med tem vdručič poročili z upokojenim financarjem, bogatim šentpavelskim županom in posestnikom Schweizerjem. Schweizer je bil zloben in lokav človek. Prvo ženo je do smrti izmučil s pretepanjem. Najlepše posestvo je predal hčeri, katere mož je moja mater s kamenjem ponoči napadal, da niso bili varni za svoje življenje. Deloma to sovraštvo do matere, deloma pregovarjanje žalčanov je bilo vzrok, da je očim vse poprodal in se preselil v Žalec. Tu je šlo kmalu vse njegovo imetje rakovo pot.

Odkar sva z bratom prejela Schweizerja za očima, se nama je nad vse hudo godilo. Bratec je hodil v Celje v meščansko, bil je ves zapuščen in

izstradan. Peš je hodil v Vojnik k teti. Tja sem se tudi jaz preselila, ko mi je stara gospa odpovedala, ker me ni več potrebovala. Nekaj časa sem pomagala pri teti, potem pa sem se preselila v Ljubljano k sestri celjske gospe. Tu se mi je sicer dobro godilo, toda vedno bolj sem razmišljala, kaj bo z menoj, če bom morala vse življenje takole služiti.

Končno sem se na bratovo prigovarjanje odločila in se vpisala v Mariboru v enoletni tečaj za učiteljice ročnih del. Učiteljica me je celo leto mučila, da mi je bilo vse zagrenjeno. Vedno me je zbadala z nekim fantom, ker je mislila pomotoma, da je moj. Kaka neumnost! Moj ni nikoli še bil nobeden!

Učila sem se kot nobena druga. Imela sem že skoro 23 let in šlo mi je res težko. Pa toliko nepotrebne in vse na pamet!

Že v Vojniku sem črtila nepotrebne predmete. Kaplan me je sovražil, ker nisem znala nikoli nič verouka. (Bila sem rojen ateist. Verouka nisem marala. Kaj pa bi ž njim?!) Zato me v verouku sploh redoval ni. Učitelj je zapisal v spričevalo „nichts eingetragen“.

Posebno računstvo mi ni šlo od rok. Doma sem vse znala, ko me je pa učiteljica tako grdo pogledala, se mi je vse zmešalo. Ničesar nisem več vedela. Prepričana, da mi skušnje ne bo mogoče napraviti, se sploh učila nisem več. Ravnatelj je posredoval, da sem izdelala.

Kjer ni bilo pravih učiteljic na šoli, so prejele mesto učiteljice ročnih del. Bile so silno slabo plačane. Čakala sem v Žalcu in pisala prošnje. Toda vsa boljša mesta so zasedle bogatejše in boljše kvalificirane. V Podsredi je bilo sicer razpisano mesto, toda ker je bilo tako slabo plačano (samo 9 gld. mesečno!), se ni nobena potegovala zanje. Brat, ki so ga tedaj nastavili kot učitelja v Grižah, se je rad norčeval, kdaj bom prosila za Podsredo. Komaj sem čakala, kdaj bom mogla od hiše. Očim me je tako sovražil!

Nekega dne so me poslali za materin denar v trgovino po olje. Očim je hotel, naj grem k Janiču, ker se je hotel temu trgovcu prikupiti, jaz sem šla pa rajši k Rozi, s katero sva bili prijatli. Ko sem se vrnila, me je oče vprašal: „Warst du beim Janitsch?“ „Nur bei der Rosi.“ Tedaj pa me je nahrulil z vso okrutnostjo. Ne bo me več trpel, je kričal. Če ne grem v štirinajstih dneh iz hiše, me bo dal po žandarjih izgnati.

Saj sem za materin denar kupovala, pa se je tako drl!

Tekla sem k bratu in sem ga s sklenjenimi rokami prosila, naj mi napravi prošnjo za Podsredo. Zvečer, ko so že vsi spali, sem jo prepisovala, da bi me nihče ne videl. Tako sem bila razburjena, da sem pozabila na kolek. Prihodnji večer sem morala pisati novo prošnjo.

Kmalu sem dobila ogromno kuverto. Dekret za Podsredo.

„Was hast du für eine Schweinerei gemacht!“ je kričal očim, ko je opazil dekret. „Aus Verzweiflung“, sem mirno odgovorila.

„Die Herrn in Graz darf man nich foppen“. S tem se je zadovoljil, vesel, da se me odkriža.

Prečudno težko sem šla. Koliko sem prejokala! Od devetih goldinarjev bi ne mogla živeti, če bi še tako stradala. Postranskih zaslužkov na deželi ni dobiti. Imela sem še majhen delež od prodanega očetovega posestva.

Kadar res nisem mogla drugače, sem pisala v Vojnik, kjer je bilo shranjenih onih — 100 goldinarjev.

V Podsredo sem prišla leto dni za Aškercem.⁶ Spočetka sem sicer stanovala v Koprivnici in sem hodila le enkrat na teden učiti tudi v Podsredo, ko so me pa tam pokradli, sem se preselila v Podsredo. Aškerc v Koprivnici ni učil, pač pa v Podsredi in v Pečici.

V Podsredi sem imela ročno delo zjutraj od osmih do devetih. Ob devetih je bil verouk in počakati sem morala po tedanjem običaju v razredu do Aškerčevega prihoda. Dokler dekleta niso pospravila ročnih del, je hodil Aškerc gor pa dol po sobi z rokami na hrbtu. Mene nikoli niti pogledal ni, kaj šele, da bi me bil pozdravil!

Tako sva živela drug mimo drugega več ko pol leta. Ali bolje, životarila sva. Bilo je silno samotno in dolgočasno tam v Podsredi. Jaz sem večkrat prosila muzikanta Sikoška, katerega je imel Aškerc jako rad, naj mi prinese od njega kakih knjig, saj bom pazila nanje. Saj mu ni treba povedati, da so za mene. Pa ni nikoli ničesar prinesel.

Nekaj mesecev, predno sem odšla na počitnice, pa je bila v Podsredi velika slavnost; žegnanje, ali kaj. Tudi mojo sobo so zasedli romarji, da nisem imela kam domov. Šla sem z učiteljem iz Pečice Trobišem in njegovo ženo po cesti. (Aškerc je bival tedaj še v kaplaniji in je moral hoditi v župnišče skozi ves trg.) Tedaj pa se pripeljeta na vozu dva kaplana. Eden od obeh je bil Aškerc, ki zakliče Trobišu: „V Pečico me v četrtek ne bo!“ Nato stopi z voza in se prične meniti s Trobišem. Medve ga čakava. Ko Aškerc to opazi, naju pozove: „Kar obe pojdita z nama!“ (Mene ni mogel prezreti.) Jaz pa nisem hotela v kaplanijo, marveč sem sklenila iti samo na sprehod, tjakaj v Windischgrázovo goščo, kjer sem tako rada posedala med veverčkami in vezla ročno delo.

„Kar obe pojdita“ — se je Aškerc zadr. (Imel ga je najbrž nekaj v glavi, da se je tako opogumil.)

Kaj sem pa hotela?! Pa sem šla. Ko smo prišli v kaplanijo, je pričel Aškerc dajati za vino, mene pa je vprašal, če sem sploh kaj večerjala, ko nisem bila še nič doma. Takoj je poslal k Preskarju po zrezek. Ker sama nisem hotela jesti, sva pa kar oba z enimi vilicami. Predno je Aškerc nabodel grižljaj, je vilice s prtičkom vsakokrat skrbno obrisal, jaz pa nič, ko se nisem spoznala na take reči.

Aškerc je popravljajl mojo slovenščino in mi oponašal, čemu se naročam na nemško časopisje, ne pa na „Zvon“. Ko sem mu povedala, da je na „Zvon“ že moj brat naročen, mi je obljubil, da mi ga bo on pošiljal.

Tedaj sem mu priznala, kako sem že Sikoška nagovarjala, naj mi prinese od njega kakih knjig. „Saj pridete vendar sami lahko ponje,“ je dejal Aškerc. „To se pa ne spodobi, da bi hodila ženska h kaplanu v hišo.“ „O“, se je zasmel, „kar verjemite mi, da bi hitro opravila. — Tu so knjige,“ bi rekel, — „sedaj pa kar ven!“

⁶ Aškerc je služboval kot kaplan v Podsredi od 25. jul. 1881, kot provizor od 1. avg. 1883 do 18. okt. 1884. (Prim. kronika in ostale župne knjige v Podsredi.)

Pomenkovala sva se, kako samotno je v Podsredi. „Kaj mislite, da bi prišla kedaj v Podsredo,“ sem tožila, „ko imam pa takega očima. Očim me je gonil.“ In pravila sem mu vse, kakor je bilo.

Kdo pa bi bil slutil tedaj, da bo Aškerc vse to napisal v „Anki“!

Kmalu nato je postal Aškerc provizor in se je preselil v župnišče. Po postrežnici mi je pošiljal različnih knjig in časopisov; ne spominjam se več točno, katerih. Vem pa, da sta bila med časopisi „Zvon“ in „Slovenski Narod“, med knjigami pa Gregorčič, Tavčar in povest o Tatenbachu, ne spominjam se več, čigava.

Stanovala sem sredi vasi, v hiši, ki ima spredaj kamenito klop. Dopol dne, ko ni bilo sonca, sem rada sedevala na klopi in vezla ali pa čitala.

Včasih je prišel mimo rajnki študent Župevc in se je ustavil poleg mene. Nekoč je dejal: „Včeraj sem bil pri Aškercu, pa sva vas gledala iz župnišča skozi daljnogled. Pa veste, kaj ste brali?! „Ivana Slavija“ ste brali. Sva natanko videla.“

Odslej nisem šla nikoli več na ono klop sedet. Posedala sem v sobi ali pa na dvorišču. Nisem marala, da bi me gledal.

Lahko si mislite, kako mi je bilo, ko sem kesneje brala v „Zvonu“:

Postoj nad hišo mi,	Če videl boš obraz
Nad hišo sred vasi;	V okviru zlatih las —,
Nemara, da tam n é k d o	Glej, v duše globočinah
Na klopi zdaj sedí.	Obraz tá nosim jaz. ⁷

Pa kje sem tedaj jaz slutila, da je Aškerc pesnik! Nihče tega ni vedel od nas. Sicer mi je nekoč Župevc zaupal, da to ni navaden človek, da zлага pesmi, pa jaz tega nisem vzela resno.

Včasih sem šla z ljudmi, pri katerih sem stanovala, na polje. Njihov travnik je segal do vode. Nedaleč od tam je stal Levstikov mlin in ker je tam voda globoka, se je gospoda rada vozila s čolnom po njej. Nekoč sem stala tam ob vodi, pa zapazim, kako se Aškerc trudi, da bi speljal čoln proti toku navzgor. Prav tam je bila voda nekoliko nagnjena.

„Ne, gospod, ne gor, boste padli!“ sem vzkliknila. In res je padel, kot je bil dolg in širok v čoln. „Vidite, ko nič ne ubogate!“

Toda čoln je srečno spravil navzgor.

Nikdar bi se ne bil upal, veste, da ne, — ne vem, kaj mu je bilo, prav takrat, da je rekel: „Pojdite se vozit!“

Vozila sva se in ko sva se vračala v čolnu, je sonce sijalo na cerkvice v gošči na „Bližnjih gorah“. Stolp je ves sijal v zlatu.

„Med čolnom in bregom, o kólik prepád!“
„Med nama, o deva, je tólik prepád.““
„Na cerkvi na bregu večerni glej žar!“ —
„„In tam s teboj nikdar ne smem pred oltár!““⁸

(Ob zadnjem verzú so ji prišle solze v oči. Nekaj neizrečeno udanega, nebolgljenega, žalostnega je bilo v njih.)

⁷ Nenad: „Oblaku“, LZ 1884, 1.

⁸ Gorazd: „Balada o jézeru“, LZ 1887, 321.

Kesneje некоč, ko že Aškerc ni bilo več v Podsredi, me je povabil v čoln študent Župevc. Ves čas sem silila ven. On pa mi je to očital. Ne vem, kako je to, kar nisem ga mogla prenašati, ves čas mi je tako neumno dvoril. Aškerc pa je bil tako resen. Z Aškercem bi se bila vozila pa kar vse življenje takole po jezeru.

Po tem, če sva se kdaj srečala, ko je šel na pošto, me je vedno tako presunljivo pogledal. Tedaj sem že slutila, pa sem se mu izmikala, kjer sem se le mogla. Saj sem vedela, da bi to nikamor ne privedlo, ko je pa duhovnik.

Nosila sem tedaj belo obleko iz batista. Blago, v presledkih prosojno črtasto, je bilo posuto z rumenimi rožicami. Na prsih so bile nagubane čipke (tedaj še nismo nosile tako globokih izrezov kakar danes), okrog vratu pa sem imela križec na traku. — Vsi so me občudovali, kadar sem nosila tisto obleko. Če je kdaj nisem oblekla, so

otroci v šoli moledovali: „Kje pa imate tisto obleko? Oblecite jutri tisto obleko z rožicami.“

Aškerc se je najbrž zaljubil v ono obleko. Tako sem vsaj mislila in je nisem nikoli več oblekla. Saj v kaj bi se pa bil drugega?

V moj glas? Kot otroka sva z bratom res tako pela, da so ljudje kar postajali. Nekemu trgovcu so vedno solze prišle v oči, če naju je slišal. Če sva prišla potem v trgovino kaj kupit, nama je dal vselej bonbonov: „Danes sta spet tako lepo pela.“

Imela sem nizek glas. Drugi glas, kakor pravijo. V cerkvi nisem pela, kje neki! Pač pa tako doma.

Spomnim se, kako me je некоč neki komi učil novih pesmi. Bile so Stritarjeve, same zaljubljene. Pela sem na ves glas. Tedaj pa je prišel Aškerc mimo. Takoj sem utihnila. Mislila sem, da me ni slišal. Pri slovesu pa mi je pokazal notez, kamor si je bil zabeležil, da sem pela. Celo take stvari si je zapisoval.

Obraz pa sem že imela tak, da so me ljudje preganjali zaradi njega. Lase sem imela kot otrok svetle in mehke, vse kodraste. Kesneje so mi nekoliko potemneli. Oči rjavkaste, saj jih vidite. Ljudje so mi vedno očitali, da tako grdo gledam, in to sem tudi Aškercu potožila, tedaj, ko sva se vozila

po Bistrici. On pa je odvrnil: „Ne grdo, hudo, hudo gledate, kot bi hoteli človeka predreti.“ Prav nič lepega ni bilo na meni. Tako neznatna, majhna sem bila.

Pa saj Aškerc tudi ni bil velik. Če bi bil večji, bi mu še bolj pristojalo, da je bil tako ponosen, kot je bil. Nikamor ni zahajal, razen v gostilno k Alegru, kjer je jedel kot provizor. Da tam dobro kuhajo zanj, mi je v v čolnu povedal.

Pa tudi lep, se ne more reči, da bi bil. Okrog ust je bil nekam čuden in tako čudno belo polt je imel, kot je moški po navadi nimajo. (Kesneje, ko je nosil brado, ga nisem nikoli videla drugače ko na sliki. Prejela sem jo od uredništva „Svobodne misli“ v Aškerčevih poetizjah namesto časopisa, za katerega sem bila naročnino poslala v naprej, pa je prenehal izhajati.) Lase je imel kostanjeve, oči pa plave, ki jih poprej nikoli nisem marala. Te oči so imele neko posebno, privlačno silo, ko bi nas elektriziral.

Ko sem odhajala na počitnice, smo že vedeli, da bo moral iti iz Podsrede, ker pride nov župnik. (V takih slučajih je vedno navada, da odide provizor drugam.) Voz me je že čakal, jaz pa tečem s knjigami v župnišče, da se mu zahvalim in se poslovim od njega. „Ko se vrnete, me ne bo več tu,“ je dejal.

In res ga nisem več našla, ko sem se vrnila s počitnic. Zelo sem ga pogrešala. Naročila sem si sama „Zvon“ in „Kres“. Plačo so mi bili nekoliko zvišali.

Živ krst me ni opomnil, da me ima Aškerc rad. Tudi sam mi tega nikoli ni povedal. Samo slutila sem.

In ko je odhajal iz Podsrede, se je tako lepo poslovil od ljudi, da so kar jokali. Rekel je: „Kakor se sv. krst in sv. birma nikdar ne pozabita, tako vas jaz nikdar pozabil ne bom.“

Aškerc ni bil rad v Podsredi. Za ljudi se ni zmenil. Na koga je mislil tedaj?!

* * *

Nekega dne pa mi je poslal knjigovez Ivan Bonač vezan letnik „Ljubljanskega Zvona“ s pripisom: „Po naročilu čestitega gospoda Aškercia Vam pošiljam letošnji vezani Zvon“.

In ko ga odprem, vidim na čelni strani — „Anko“.⁹

To sem jaz, Anka! Tako so me zvali v Podsredi.

Kdor na domu nima več prostora,

— — — — —
Kogar kruha služiti so poslali!

Vse življenje se mi je tako godilo. Nisem imela doma, vsi so me preganjali, nihče me ni maral. Vse življenje sem sama in zapuščena — — —

Ostala sem še dve leti v Podsredi. Aškerc mi je večkrat tako žalostno pisal, da bi kar jokala. Poslal mi je tudi svojo fotografijo,¹⁰ toda jaz sem

⁹ Gorazd: „Anka“, LZ 1885, 737.

¹⁰ Mogoče je mislil Aškerc na Ano Pečovnikovo, ko je dejal ge. Marici Bartolovi v Trstu: „Jaz sem samo enkrat v življenju dal neki dami svojo sliko . . .“ (SN 1906, str. 284.)

kesneje vse skupaj sežgala. Ko je bilo vse skupaj tako žalostno. Zakaj bi si še bolj težila srce. Bolje, da nimam ničesar pred očmi.

In kako je bilo težko pisati! Aškerc ni smel oddati v Šmarju, kjer je bil kaplan,¹¹ jaz pa v Podsredi ne. Enkrat je oddal zame rekomandirano pismo v Celju, drugič v Rogaški Slatini (?), tretjič mi je pisal z Dunaja...

V prvem pismu ni napisal drugega kakor:

„ANA (z velikimi, okrašenimi črkami)

tako kratko ime

in vendar obsega vse moje gorje!“

Drugič zopet mi je pisal: „Sanjalo se mi je, da sva si stala vštric, med nama pa je zeval globok prepad, in rad bi prišel k Tebi, pa nikjer nobenega mostu čez prepad.

Ponavljal sem še dolgo svoje sanje.

Ali Ti veš za kak most?“

Odpisala sem mu, da ne vem. — Kesneje sem brala v „Zvonu“ pesem „Javor in lipa“, ki je morala nastati v neposredni zvezi s temi sanjami.¹²

Drugič spet je Aškerc pisal: „Gorje Ti, če se šališ z menoj. Povedati se ne da, kaj moram trpeti za Tebe“.

In nekoč spet: „Jaz te ljubim še s tistim prvim ognjem“.

Tako sem prejela pet pisem. Vsa so bila slovenska in v vseh se mi je izpovedal kar naravnost in kar ‚Ti‘ mi je rekel.

Poslednje pismo pa je bilo nemško. Poslal mi ga je v Žalec, ker je mislil, da sem tam na počitnicah. O počitnicah nisem prejemale nič plače. Kljub temu pa nisem zdržala doma, ker me niso marali. Aškerčevo pismo je poslala mati neodprto za menoj v Maribor.

Pisal mi je, da bi me rad videl, da bi rad govoril z menoj, A kje? Pisal je tako, kakor da bi bil moja prijateljica, in zaključil je: „Deine Dick liebende Toni.“

Odpisala sem mu, da ne vem, kje bi se mogla videti. V Mariboru sem imela polno znanih in nisem hotela, da bi me kdo videl skupaj z duhovnikom.

¹¹ Od 18. okt. 1885 do 15. avg. 1889. (Podatki iz šmar. župnišča.)

¹² Nenad: „Pesmi“, LZ 1884, 577.

Pečovnikova govori o tretji pesmi: „Od blede oblit mesečine“, vsekakor pa je zložil Aškerc nanjo tudi prvo pesem: „In spet si pred menój“, dočim je druga: „Tam doli sred bele vasi“, nastala v drugačni zvezi, kakor mi je ustmeno zatrdil in kesneje v dopisu z dne 15. jun. 1954 pismeno pojasnil upok. nadučitelj Franc Šetinc iz Slivnice:

„Šmarsko učiteljstvo je ob sklepu šolskega leta običajno imelo izlet v bližnjo okolico. Leta 1884. so šli v vas Belo vzhodno od Šmarja v Lončar-jevo gostilno, po dom. „Pri Cvek Franceljnu“. V družbi je bila učiteljica gdč. Viktorija Milek, njena sestra in še ena gospodična, menda poštna upraviteljica, seveda tudi Aškerc. Kmalu potem mi pokaže Viktorija v „Ljub. Zvonu“ pesem:

Tam doli sred bele vasi
se rože razvijajo tri,
na vrtu nobenem ni lepših,
milejših za moje oči.“ —

Pač značilno za Aškerca-Nenada, da je te tri pesmi istočasno objavil!

To je bilo njegovo poslednje pismo.

Spoznal me je bil, ko je prišel mlad in nepokvarjen iz semenišča. Kesneje je ljubil še marsikatero žensko.

Pravili so mi o neki učiteljici, katero je prelepo opeval. Pesmi, ki jih je zlagal nanjo, so polne strasti. Niso več tako čiste, kakor njegove prve iz Podsrede.

* * *

Po treh letih službovanja v Podsredi so me bili prestavili v Velenje, kjer sem ostala 22 let.

Usoda je hotela, da sem se po enajstih letih spet srečala z Aškercem. Nastavili so ga za kaplana v Škalah pri Velenju.¹³

Nekoč sem šla k šivilji, ki sem jo imela v Škalah, in skupaj nas je šlo več deklet v cerkev k večernicam. Dotlej duhovni niso imeli navade, da bi hodili tam okrog, kjer smo me stale. Slučaj pa je namesel, da pride Aškerc tod okrog in me opazi. — Čez nekaj časa prejmem po nekem dečku list, na katerem je bilo napisano:

„Slišal sem, da je Anka iz Podsrede tukaj. Kaj bo šla kar tako mimo mojih vrat?!“

Dekleta so mi prigovarjala, naj ga obiščem v kaplaniji. Rekla so, da bodo šla z menoj. Saj tudi Aškerc ni drugače mislil. Jaz pa nisem hotela.

Stanovala sem v restavraciji „pri Raku“, kjer so me imeli kakor za svojo. Bili so zelo dobri ljudje, samo bolj na nemško stran, kot je bila tedaj pač navada. Slovenci so se shajali največ pri „Ježovniku“, toda tudi k „Raku“ so prišli.

Aškerc je večkrat prišel v našo restavracijo, toda mene ni bilo nikoli v gostilniško sobo. Nisem hotela med moške. Jedla sem rajši v kuhinji. Poleti je sedel na verandi in vedno sva se videla, kadarkoli sem šla mimo kuhinje.

Srečala sva se pa samo štirikrat, pa še takrat sem bila po večini s tovarišicami.

Bolelo me je, ker je Aškerc povedal svojim zncnem, da sem jaz ona Anka, ki jo je opeval.¹⁴

Ko sem ga nekoč sama srečala, sem mu to očitala: „Gospod Aškerc! Kaj sem morala doživeti! V zemljo bi se rajši pogreznila! Nisem si mislila, da boste šli vi razglašat po Saleški dolini, kdo je bila Anka! Stokrat več vzroka bi imeli molčati!“

„Zakaj bi ne bilo spomina na mladost?“

„Ljudje vse preokrenejo.“

In res, še v Žalcu so me babe vlekli po zobeh, da sem imela farja, ki je zaradi mene izstopil. Imela sem ga toliko kot Vi!

¹³ Tu je služboval Aškerc od 11. okt. 1894 do 3. maja 1898, ko je prejel odlok za upokojitev. (Šolska kronika v Škalah.)

¹⁴ Upok. šol. upravitelj Pristovšek iz Ljubljane, ki je tedaj služboval v Škalah in se je družil z Aškercem, mi je zanikal, da bi bil Aškerc o tem kdaj govoril, da pa so to že pred njegovim prihodom vsi vedeli.

Velenjska dekleta so kar norela za njim. Hotela so pač, da bi jih opeval. Posebno dve dekleti, ki sta bili prav posebno lepi, sta vsak dan po kosilu tekli preko Škal pa po drugi poti spet nazaj v Velenje. Aškere jih ni poznal. Nekoč, ko se srečava, mi prične hvaliti poštarico, kako mu ugaja.

„Kaj poštarica!“ sem dejala. „Ampak ta in ta, to sta lepoti! Vsak dan tečeta čez Škale, pa veste, zakaj?! Zato, da bi ju vi opevali!“

„Oho! Tako hitro pa to ne gre!“

* * *

Vidite, tako lahko vam vse to pripovedujem sedaj, po tolikih letih, kakor da se mene prav nič ne tiče. Svoje čase pa sem mislila, da bom umrla od žalosti. Vse človek preboli.

Ostala sem v Velenju, dokler nisem morala pustiti službe zaradi mame, ki je živela po Schweigerjevi smrti zapuščena in bolehná v Žalcu. Tu živim tudi po njeni smrti, sama, s svojimi ptički. Nič več ne pustim, da bi mi valili. Stara jajčka dam samicam, pa naj sede na njih, če že hočejo. Vsako leto mi jih nekaj umre. Vedno mi umirajo najljubši, oni rumeni — le pogledjte trupelca, saj vsa hranim (z grozo sem se ozrla po izsušenih, iztegnjenih ptičih, ki leže v vrsti drug poleg drugega na polici). Ne bo dolgo, pa bodo vsi pomrli. Takrat pa tudi Anke ne bo več.“

Prošnja brezposelnega

Anica Černejeva

O, dragi ljudje, pogledjte
moje izmučene roke!
Ni jih izmučilo delo.
Trudne so od trpljenja,
ki je misli zajelo,
trudne so od iskanja,
ki ničesar ne najde,
trudne so le od trkanj,
ki jim vrat ne odprejo,
trudne so od spoznanja,
da na delo ne smejo.

O, dragi ljudje, pogledjte
bele, izčrpane roke.
Ni jih delo izpilo.
Žejne in žive in mlade
jih je brezdelje ubilo.

Lačne so, dela jim dajte,
o, dragi ljudje, spoznajte,
da ne morem tako.

Saj sem kot plod prez semena,
saj mi je dan brez pomena,
saj že sovražim telo.

Hrane hoče in rabi
in v hrani večkrat pozabi,
da mu je smisel drugje.

Koščka kruha vas prosi,
težko ga sprejme in nosi. —

O, čujte, dragi ljudje:

kruh je često brez teka,
dajte mi najprej človeka,
da sprejemem res v b o g a i m e.

Sofijski Penklub in Liza Bagrjana v Ljubljani

Pavla Hočevarjeva

Skromno, skoraj boječe so prvikrat stopali črez naš prag; še se niso rešili zavesti, da so „na vzhodu“, na divjem Balkanu, mi pa na zapadu, „v Evropi“. Prvi je prišel k nam pevski zbor iz provincijalnega mesta Plevna, „Rodna pesen“, prišel je počastit petdesetletnico našega „Slavca“, društva brez visokih umetnostnih ambicij. Kar nepričakovano pa se je v zvokih bolgarske pesmi razodelo toliko elementarno mogočne lepote, da smo se takoj začutili v območju čiste umetnosti.

Prav tako skromno je pripeljal na oder predsednik sofijskega Penkluba predstavnike moderne bolgarske knjige: „Zavedamo se, da vam ne prinašamo najvišjih umetnostnih vrednot; prišli smo, ker vemo, da nas ne boste sodili z merilom visoke zapadne kulture nego z bratsko ljubeznijo in prizanesljivostjo.“

Pa so spregovorili glasniki umetne bolgarske pesmi, moški in ženske, tisti, ki so po delu in letih že ustaljeni, in tisti, ki še prekipevajo v mladostnem zaletu. Povedali so svojo zapisano besedo s tako neposrednostjo prvotnega doživljanja, da smo dojeli že njihove recitacije same kot izraz umetnine, čeprav — radi nezadostnega znanja jezika — nismo mogli opreti svoje sodbe na vsebinsko jasnost in tehnično dognanost. Posebno močno se je dojmila lirika. Lirska pesem učinkuje pač že v svojih sestavinah: z melodiko verza, eleganco ritma, poetičnostjo izraznih oblik. Tudi če ne doumeš njenega osrednjega težišča, občutiš vendarle toploto, zanos ali ost njenega lika. Tudi proza te lahko nekaj časa opaja, toda ako radi težav jezika ne moreš slediti njeni rdeči niti, ti zanimanje upade.

Prvi je izpregovoril Elin Pelin, pesnik in pripovednik evropskega slovesa. Po svoji literarni usmerjenosti je realist in njegovo ostro pero je ob pogledu na zapadno mejo zapisalo že marsikatero trpko besedo. Značilna rezkost in prodornost njegovega notranjega pogleda se razodeva celo v izrazu tako čistega liričnega doživetja, kakor so njegove „Črne rože“. Z malo besedami, malo toni je pretresljivo živo pričaral sliko prirode, ki je kljub svoji večni nespremenljivosti vendarle neprestano menjajoče se zrcalo živega občutja človeške duše. „... ljubezni radost prej, ljubezni tuga zdaj“. Prav tako značilna, ekspresivno močna in po tehnični priprostosti lahko umljiva je bila tudi druga recitacija Elina Pelina „Nepotrebno koritce“. Kdo ga je napravil samotnem studentu visoko v planinah, tako lepega in tako nikomur potrebnega? Poet. Kajti samo pesnik more napraviti nekaj tako lepega in tako nepotrebne, brezkoristne.

Poezijo ustaljene generacije je poleg Stubela zastopal še A sen Razcvjetnikov. Pesem tega ostrega opazovalca človeške družbe („Dvojnik“) se izživlja v neposredni sedanosti, sredi hinavske in sebične oblastnosti političnih in gospodarskih mogotcev, ki se kot kulturonoši zavzemajo celo za afriške pustinje, leve in hijene, a jim pod krinko gentlemana tli edina želja, „da bi vas pojedli.“

Zanimiva sta bila oba zastopnika mlade bolgarske književnosti: Sla v č o Krasinski („Pomladni gost“), pevec prekipevajoče mladosti, svežega sena in brsteče prirode je tako ozko in neposredno spojen z domačo zemljo kakor njegovi predniki, starejši pesniki. Popolnoma drugače pa je usmerjen njegov tovariš Svetislav Minkov. Predmeti njegovih poetičnih doživljanj so iz območja tehnike in splošne materialne kulture.

Prozo so čitali trije priznani in po revijah jako priljubljeni pisatelji: A. Karalijčev, G. Rajčev in K. Petkanov.

Zelo močen poudarek so dale večeru tudi žene. Karalijčeva je dosegla z recitiranjem nekaterih naših pesmi v bolgarskem prevodu popoln uspeh. Z mirno, skrajno smotreno modulacijo glasu in gest je odkrivala v tvorbah naših pesnikov utrip življenja. Kot prava umetnica je prodrla v duha naše pesmi, jo občutila kot lastno doživetje in nam jo podala kot tvorbo dveh umetnikov: avtorja in recitatorja.

Ženska književnost je na Bolgarskem jako razvita. Njeni početki segajo še v tisto dobo, ko je bila Bolgarska pod turškim gospodstvom in je v njeni šoli in cerkvi vladal še grški duh. Bolgarski jezik je bil še neobrušen in prosvetljeni posamezniki so se še prepirali, ali bo sploh mogoče pisati poezijo v neobdelanem narodnem jeziku, ko se je oglasila pesnica Elena Muteva, pogumno zapela v domačem jeziku ter si v kratki dobi rano ovenelega življenja pridobila v književni zgodovini ime prve bolgarske pesnice, prevajalke in folkloristke. Tudi v vseh poznejših kulturnih razdobjih in umetnostnih strujah nastopa bolgarska žena s številnimi deli. V njenih pesmih, povestih, mladinskih spisih in prevodih se kot odmev domačega, pozneje tudi splošnega človeškega življenja, trpljenja, napredka in stremljenja uveljavljajo vse književne smeri: romantika in simbolizem, demokratični realizem, socijalne, filozofske in stvarnostne tendence. Bolgarska književnost se je razmahnila posebno po zadnji vojni in so tudi žene začele silno mnogo pisati. Umevno je, da je med tako obilo žetvijo tudi precej plev. Ko se je l. 1930. priznani esejist in kritik Nikolaj Vasiljev v sofijskem „Zlatorogu“ znesel nad preobilico celokupne literarne produkcije, je zapisal tudi: „Posebno velja to za dame, bodisi velike ali male“. Izmed neverjetno velikega števila bolgarskih pesnic in pisateljic pa močno stopajo v ospredje nekatera imena, ki so si pridobila glas najboljših predstavnic sodobne bolgarske književnosti in so v prevodih znana tudi drugim slovanskim in neslovanskim narodom. Nekatere so tudi članice sofijskega Penkluba, kar jim nedvomno daje veljavo priznanih književnih delavk: Liza Bagrjana, Dora Gabe, Ana Kamenova in dr.

Na ljubljanskem večeru sta se predstavili dve pesnici: Liza Bagrjana, ki je med nami že dobro znana po posetih v naše kraje in po pesmih (v „Sodobnosti“ in „Ženskem Svetu“) ter Jana Jazova.

Jana Jazova, mlada sofijska pesnica, priobčuje svoje pesmi po listih, pred kratkim pa jih je izdala tudi v zbirki „Upor“ ter prejela zanje priznanje ministrstva za narodno prosveto.*

* Ministrstvo za narodno prosveto je letos nagradilo 4 članice „Kluba bolgarskih pisateljic“: Ano Kamenovo (10.000 levov za roman „Mesto je prav tako“),

Pogosto trepeta v njeni liriki duša mladega človeka, ki se zaveda svoje bednosti in rada išče uthehe svojim nedosežnim hrepenenjem pod tajinstvenim okriljem noči. Tudi „Ciganka“, ki jo je avtorica recitirala pred nami, ima tako dušo. Podnevi pobira po hišah stare cunje, berači in čuti le temno stran svojega življenja. Zvečer se vrača v šator, med ubijalce, katerim še kaplja kri od prstov, in tatove, ki si dele plen — a kmalu se ji odpre nov svet: v sanjah je carica, njene cunje so dragocene tančice, razbojniki okoli nje žlahtni dvorjani.

Liza Bagrjana je močna predstavnica ne samo ženske, nego tudi celokupne bolgarske literature. Recitirala je dve pesmi, ki sta takoj našli neposredno zvezo z nami: „Mojo pesem“ (prevedeno v 12. št. „Sodobnosti“, l. I.) in „Sonet z Vikrč, ki ga je napisala kot topel spomin na svoje bivanje pod Šmarno goro. Obe pesmi učinkujeta s tisto posebno, neposredno pesniško silo, ki je dana že v sami fiziognomiji lirske umetnine, in razodevata vse ono, kar je tako značilno za logično in enotno zgradbo Bagrjanine pesniške osebnosti: resničnost in pristnost občutja, poseben način dojemanja zunanjega sveta in prelivanja skozi prizmo lastnega lika ter neposrednost njenega razodevanja. Težišče Bagrjaninega poetičnega ustvarjanja je njena čudovito močna zavest življenjske bitnosti in povezanosti z vsem zunanjim življenjem. Ta osnovna in za njeno osebnost nad vse značilna črta se odraža iz sleherne njene pesmi in tvori tisti

nedopovedljivi, tajinstveni zvok, ki je samo njen, in ki ti daje prepričanje, da bi te pesmi ne mogel doživeti in napisati nihče drugi nego samo ona. Česar ne more dojeti neposredno s svojim lastnim, skoro organskim sodoživljanjem, tega tudi ne more preliti v močno pesem. Zato so one njene popotne kitice, ki so posvečene le lepoti in pomembnosti kraja in se ji njena bitnost ne približa neposredno, bolj šibke, nebagrjanske („Venezia“ i. dr.). Kajti Bagrjana nima sposobnosti za kontemplacijo in introspekcijo v tuje svetove; močna, čudovito močna je le tam, kjer sama neposredno zaživi. V „Moji pesmi“ pa kliče mornarja, naj jo popelje „na potovanje brez kraja, do nebesa in do galeba, ki svobodno plove“, toda ondi ne bo uživala širne svobodne daljave, nego mu bo zapela pesem, otožno lepo „pesem o svoji neznatni deželi“. Podobno doživlja tudi v Vikrčah: planine, ajda, mir, misel pa ji hiti v domovino, kjer jo čaka skrb in trpljenje,

pesnico Magdo Petkanovo (2500 levov za zbirko „Izgubljen kamenček“), Marijo Grubešljevo-Balino (2500 levov za „Paganske pesmi“) in Jano Jazovo (2500 levov za „Upor“).

odkoder neprestano beži, a kamor jo vendar hrepenenje neprestano vrača. Bagrjana je večna popotnica, v svojih ahasverskih blodnjah neprenehoma išče utehe svoji želji, da bi čim močneje doжела vsestranski utrip življenja, pa naj bo to ljubezen, materialna kultura ali mogočnost prirode. Toda čistega užitka ne najde nikjer; kjerkoli se ustavi, jo boli ono, od česar se je ločila. Ko stmi pred „strostropnimi njujorškimi nebotičniki“, ji misel otožno objame, „nagnjen vaški plot“ v balkanskih dobravah („Save our souls“*); ko gre za klicem svoje nove ženske ljubezni in se loči od otroka, ji je novo življenje v brezsrčni tujini le otožen spomin na otroka („Materina pesem“*); ko jo na krilih „ptice z motornim srcem“ opaja veličastnost vseмира, se njena duša otožno razneži ob spoznanju, da bo šele poslej občutila, kako „sladek je kruh na očetovi mizi in sen na majčinem kolenu“. Tako ima sleherna Bagrjanina pesem elegičen prizvok; njena umetnost, ki se izživlja v neprestani afirmaciji življenja, skoro paradoksalno izzveneva v neko težko tragičnost. Kako bridka je ugotovitev te večne iskateljice duhovnih in materialnih življenjskih opojev: „Ako je res, da vsak usodo sam si kuje, pač slabega kovača jaz zase sem se izkazala“...! Njena izrazita vitalna zavest je originalno in veličastno poudarjena tudi v pesmi „Večna“.* Porodnica leži na mrtvaškem odru, v zibelki pa se oglašá dete, kamor „se je nje brezsmrtna kri prelila“. Ta deklica bo nekoč prav tako uživala opoj pomladne ljubezni, po njej se bo iz roda v rod nadaljevala žena ... večna! Ob mrtvi materi pesnica ne joče nad mlado ženo, nad osirotelim otrokom, ne tolaži se z nadaljevanjem duhovnega odnosa med materjo in detetom na onem svetu, nego le skrivnostno veličastno ugotavlja njeno telesno-duhovno dedščino v potomcih. Metafizika, transcendentalnost sta Bagrjani, tako izrazito vitalnemu tipu, tuja, nepoznana svetova. Isto osrednjo zavest o življenjski večnosti razpleta še v mnogih drugih poetičnih likih, ista elementarna zavest krvne in duhovne povezanosti s predniki spaja pesnico z domačo zemljo, s svojim rodом tako tesno, da je njena pesem često pretresljiv izliv najgloblje domovinske zavesti, čeprav ni v njenem poetičnem slovarju niti enega patriotičnega klicaja ali vzdihá. Naj se ji oglasi pesem kot himna materialni kulturi ob daljnem oceanskem polnovodju ali pa kot nežna folklorna slika z balkanskih livad, vedno so njeni občutki mogočen izraz prvinske povezanosti z rodno krvjo in prstjo.

Bagrjana je izdala 2 zbirki pesmi: „Večna in sveta“ ter „Mornarjeva zvezda“. Oba naslova tako pomembno označujeta avtoričino trostransko zavest vitalnosti: *večna* je žena v svojem odnosu do moža in kot roditeljica novih pokolenj, *sveta* je kot roditeljica telesne in duhovne dedščine svojega rodu; hrepenenje po čim močnejšem dožemanju vsestranskih utripov življenja pa jo kakor *zvezda mornarja* vodi v širni svet.

Pristno elementarno ovedanje bitnosti kaže Bagrjana tudi v načinu zaznavanja in upodabljanja. Slane solze, smolnati valovi, okus po divjačini, vonj po gorskem medu, veje z bujnimi plodovi so ji sredstva za izražanje hrepenenja, življenjske radosti in bolesti. Okus in vonj sta ji bolj izrazita,

* „Sodobnost“.

bolj primarna čuta kakor vid in sluh, njena stvarnostna poezija ne pozna rekvizitov romantike: ne pojo ji ptičice, ne sveti ji lunica, ne cveto ji rožice. V „Žrtvi“ (prevedena v majniškem „ženskem Svetu“), je njeno stvarnostno dožemanje prav jasno izraženo v razpletu glavne misli in v izrazni obliki. Če bi ne bila zavest vitalnosti v Bagrjani tako močna, bi zaključila pesem pri zadnji materini žrtvi. Saj je povsem naravno, da želi mati otroku smrt, ko ga vidi v smrtnih bolečinah. Prepričanje, da mu je bila smrt rešitev, bi materi olajšalo izgubo deteta. Psiholog bi imel zadoščenje, da je pesnica problem pravilno rešila. Ne bilo bi pa v tem zadoščenje materi, in Bagrjana, ki dojemata življenje z vso svojo bitnostjo, telesno, čustveno in umsko, ve, da je materi psihologija in moralna teza fraza, da je zanjo edino važno le dejstvo: ali otrok živi ali ne živi! Zato nagradi njeno žrtev s konkretnim, zanjo edino pomembnim dejstvom — z življenjem otrokovim.

Kakor je pesnica logična in neposredna v zasnovi osrednje misli in v njenem upodabljanju, tako je skladna tudi v tehnični izvedbi. Zunanja oblika pesmi ji je nujen izraz vsebine: popotni motiv ali intimen doživljaj z bridko, skoro aforistično ugotovitvijo rada prelije v strog sonet; v pesmi, ki se ji oglasi ob dožemanju tehničnega razmaha ali prirodne značilnosti, je slog živo dinamičen, neenakomerno dolgi verzi in pestro raztrgane kitice izražajo razmahnen notranji utrip življenja; folklorne pesmi, prekrasne slike z balkanskih planin, so zložene v pristnem, prisrčnem narodne slogu.

Bagrjana je izdala tudi lično zbirko mladinskih pesmi „Trkaleče se mlado leto“ s krasnimi ilustracijami. Vendar se zdi, da mladinska poezija ni svet, v katerem bi se mogla dati samo sebe s tisto neposrednostjo in nujno pristnostjo, ki je tako značilna za njeno poetično ustvarjanje.

Bagrjana je bila nekaj let profesorica v Sofiji. Mnogo je potovala v študijskih letih in tudi pozneje. Bavi se s splošno književnostjo in mnogo prevaja. Živi v Sofiji ter se posveča edino književnemu delu. Prevaja iz ruščine, češčine in jugoslovanskih jezikov, zlasti iz naše lirike. Njene pesmi so prevedene na češko, srbohrvatsko in slovensko, francosko, angleško in nemško. Tako je ta velika glasnica bolgarske umetne pesmi stopila tudi že na mednarodno literarno pozornico, kjer dostojno zastopa pero slovanske žene.

Preporod naroda in žena

Angela Vodetova

Strašna negotovost vsega obstoječega je prišla danes že vsem do zavesti. Tisti, ki imajo pogled obrnjen navzven, so že davno začeli spoznavati znake propasti; tistim, ki jim je središče njihova lastna oseba, se je zjasnilo šele, ko so sami na sebi občutili majavost svojega lastnega položaja, a tudi vsega onega, kar se jim je zasedrlo v dušo kot nespremenljiva vrednota. Svoje spoznanje oblikujejo v ugotovitev: družba je bolna. Strahotni kaos, ki se javlja kot znak te bolezni, odmeva tudi v človeških glavah. Vsi iščejo izhoda in zdravila. Ker pa ne vidijo vzroka — ali ga tudi nočejo videti — mora ostati tudi način zdravljenja brez haska.

Najstrašnejši simptom bolezni: neprostovoljno brezdjelje milijonov delovnih ljudi je neizpodbiten dokaz, da je treba iskati vzrok v današnjem gospodarjenju, ki je v svojem razvoju že doživelo svoj vrhunec in preživlja danes lastno propast. Vsi ostali pojavi so pa samo odmev te temeljne družabne osnove, kar je danes bolj jasno, kot je bilo kdajkoli doslej. Razumljivo je, da je treba zlo zdraviti pri korenini, ker je drugače vsaka pomoč le zasilna, često samo navidezna. To lahko spozna vsak, ki zasleduje današnje poizkuse po raznih državah, kjer se vodilni krogi trudijo z iskanjem takih sredstev za ozdravljenje današnjega stanja, da bi ostala koza cela in volk sit. Zato prezro vzrok in glasno kažejo na posledice: družina propada, morala propada, kulturne vrednote postajajo za večino ljudi brezpomembne, ker so nedosegljive, duhovno življenje je v krizi, ideali so izginiti, val materijalizma je zajel mladino, svet, treba je dvigniti življenjsko moč naroda. Ta krilatica je postala danes rešilna bilka, ki naj narode prerodi na celi črti. Ta misel je ustvarila močno fašistično gibanje, ki se hitro širi po vsem svetu ter je zadnje leto doživelo posebno močan razmah v Nemčiji. Fašizem pomenja v narodnostnem pogledu težnjo, lastni narod dvigniti nad ostale narode ter se razmahniti zlasti na škodo manjših narodov, ki so v očeh teh šovinistov manj vredni. Neizprosni v svojem nastopanju je nemški diktator Hitler, ki pravi, da je treba zavojevati vso zemljo, kjer žive nemške manjšine, pa če tudi predstavljata to manjšino samo dva Nemca. A narodu je treba vcepiti zavest, da ima pravico do takega početja. Predvsem je treba pokazati na vse, ki propagirajo bratstvo vseh ljudi ter mir med narodi, kot na izdajalce in jih kot take uničiti na kakršenkoli način. Treba je zapeti slavošpev oboroženemu junaštvu in kazati na svoj lastni narod kot na prvi na svetu, ki mu je dovoljeno vse. Treba je iztreti vse tujerodce, zlasti žide, ki kvarijo čistobarvno arijsko germansko raso. Znano je, da je Nemcem pod kaznijo prepoveno sklepati zakone s pripadniki judovskega pokolenja.

Težnja po popolnem očiščenju germanske rase je šla tako daleč, da so predstavniki in „preporoditelji“ današnje Nemčije izdali vrsto zakonov o evgeniki, med njimi tudi zakon o prisilni sterilizaciji (preprečitev plodnosti).

Evgenika je nauk o izboljšanju človeškega rodu na podlagi smotrnih vplivov po bioloških metodah. Evgenika močno povdarja dedni značaj človeških lastnosti in sicer ne le duševnih temveč tudi telesnih. Vse lastnosti človeka v večji ali manjši meri podeduje po svojih prednikih. V splošnem to lahko vsak opazuje na sebi ali na svojih otrocih. Starši, ki niso popolnoma slepi glede na presojo lastnih otrok, morajo navadno ugotoviti, kako se njihove lastnosti javljajo tudi na njihovih otrocih, pogosto v pojačeni meri. Če so pojačene dobre lastnosti, je to čisto v redu in razveseljivo. Usodne pa so za posameznika in za človeško družbo lastnosti, ki ovirajo človeka v njegovem lastnem razvoju ali ki se razvijajo v tako smer, da moramo smatrati nosilca teh lastnosti kot protisocialnega, družbi nekoristnega ali celo nevarnega človeka. Vzrok tem lastnostim je skoro vedno dedna obremenjenost. Nemški biolog Stämmeler pravi, da je v 60 odstotkih

vzrok slaboumju dedna obremenjenost, a po biologu Bruggerju v 80 odst. Slaboumni so v najboljšem primeru človeški družbi v breme, ker je treba zanje vzdrževati posebne zavode, ne da bi slaboumni s svojim delom doprinesli kakšno protivrednost za to preskrbo. Toda med slaboumnimi je tudi mnogo zločincev, nekateri trdijo, da ena tretjina, nekateri smatrajo, da jih je še več. Vsekako pa so raziskovanja dokazala, da se rodi popolnoma zdravih ljudi mnogo manj kot pa takih, ki zaradi duševnih defektov ne morejo koristiti človeški družbi.

Glede na to dejstvo so začeli zadnji čas v vseh državah posvečati veliko pažnje vprašanju evgenike in mnogi obetajo od smotrne plemenske politike naravnost preporod naroda. Pri nas je posvetil temu vprašanju naš priznani raziskovalec docent dr. Božo Škerlj zanimivo socijalno antropološko študijo k vprašanju manjvrednega otroka, ki jo je objavil v letošnjem Pedagoškem zborniku in ki zasluži vso pozornost najširših krogov. Snov za to študijo je izčrpal iz raziskovanja manj nadarjenih otrok, ki obiskujejo ljubljansko pomožno šolo in so po njegovi lastni izjavi posebno zanimiv predmet tovrstnih študij. Namen njegove študije ni bila zgolj ugotovitev znanstvenih rezultatov, marveč tudi to, „da bi bili zaključki v izvestni smeri hkratu merodajni.“ Po avtorjevem mnenju gledata manj nadarjenega otroka družba in šola še vse preveč s stališča teorije okolja. Uvaževati pa je treba, da je dedna snov važnejša nego razni vplivi nanjo, ki prihajajo iz okolja. To svoje spoznanje podkrepljuje avtor z mnogimi primeri iz svojih izsledkov o manj nadarjenih. Na vprašanje, ali je res etično in človeško, da mora zdravi del družbe vzdrževati manj vredne ter s tem oškodovati svoje zdravo potomstvo, odgovarja avtor z razločnim: ne! Kajti vse, kar doslej vemo, je, da dedne tvarine ne moremo izpremeniti z nobeno vzgojo. Le v obsegu reakcijskih sposobnosti lahko okolje (na pr. vzgoja) vpliva na posameznika. Dalje opozarja dr. Škerlj z ozirom na dejstvo, da se dognano manj vredni in dedno obremenjeni množijo številneje in hitreje, da bo treba vedno več dragih zavodov (internatov, hiralnic, jetnišnic), ki pogoltnejo čedalje več javnega denarja za te, popolnoma nerentabilne naprave. S tega izhodišča tudi mora priti do zaključka o potrebi sterilizacije manj vrednih, katero smatra kot najprimernejše evgenično sredstvo v boju zdrave družbe proti manj vrednim.

Razprava dr. Škerlja je tako prepričevalna, da se mora človek odločiti za to pot negativne evgenike, po kateri naj se prepreči nadaljnje razmnoževanje dognano manj vrednih ljudi s tem, da jih sterilizirajo. A z negativno evgeniko roko v roki mora iti pozitivna evgenika, to je skrb za zdrav rod s pozitivnimi sredstvi: boj alkoholizmu in prostituciji, vzgoja, prepoved zakona med manj vrednimi.

Najgloblje v človekovo življenje posega gotovo sterilizacija. Kakor rečeno, bi jo človek na prvi pogled brez pridržka odobral. Toda globlje razmišljanje vendar vzbuja pomisleke, da bi človek mogel brezpogojno pristati na to, da bi družba, kakršna je danes v svoji strukturi, tako globoko posegala v človekovo najgloblje bistvo. Da so taki pomisleki upravičeni, kažejo tudi izjave angleškega filozofa Bertranda Russella, ki pravi

v svoji knjigi „Zakon in morala“ o sterilizaciji sledeče: „Vsekakor krije v sebi zakon o sterilizaciji hudo nevarnost, kajti oblasti, ki so zakon izdale, bi bile v stanu vsako nenavadno mnenje, ki se ne krije z miselnostjo oblastnikov, smatrati kot znak slaboumja. Pri neki vrsti politikov in publicistov je posebno priljubljena vrsta evgenike, ki jo imenujemo rasno (plemensko) evgeniko. Ta temelji na naziranju, da nekatero plemo ali narod (seveda je to vedno pleme, ki mu pripada dotični avtor) vsa druga plemena visoko nadkriljuje in da mora svojo armado uporabiti v to, da se razmahne na stroške tistih plemen ali narodov, ki so po njegovem mnenju manj vredni. Evgenika v službi politične propagande je nedvomno nekaj nesprejemljivega.“ Knjiga, kjer je to napisano, je izšla v nemškem prevodu že l. 1950., ko je v Nemčiji sicer že besnel šovinizem, vendar je pa le malo ljudi slutilo, da se bo nemška imperijalistična politika tako razšopirila. Današnja Nemčija nam je najboljši dokaz za to, da plemenska evgenika, kakor jo propagirajo fašistične države, ni v službi človekoljubnih teženj, temveč ima služiti zgolj v imperijalistične svrhe. Danes Hitler objublja preporod nemškega naroda s pomočjo evgeničnih mer iz več razlogov. Predvsem je treba množicam odvrniti pogled od pravih vzrokov današnjega bednega položaja v Nemčiji ter zagotoviti narodu lepšo bodočnost s preporodom naroda po rasni evgeniki. Ko se bo nemški narod prerodil, bo tako močan, da bo zavojeval svet. Potem bo pa vse dobro v Nemčiji in najbrže po vsem svetu, kateremu bo zagospodovala vzvišena nemška rasa. Seveda bo tudi gospodarske krize konec. Toda ta podvig nemštva je treba skrbno pripraviti. Najprej je treba očistiti nemško kri od kvarne judovske primesi in iztrebiti jude na najbrutalnejši način. Tudi duhovno je treba pripraviti narod na roparski pohod v druge zemlje: vse, ki mislijo pacifistično, demokratično, socijalistično, je treba izolirati od zdravega naroda v koncentracijskih taborih ali z giljotino.

Gotovo so sprejemljiva načela pozitivne evgenike, ki stremi za prerojenjem človeškega rodu z vzgajanjem odgovornosti posameznika napram skupnosti, zlasti odgovornosti staršev napram svojim otrokom, spoznanje daleko-sežnih posledic alkoholizma in spolnih bolezni za potomstvo ter dedne obremenjenosti itd. Tudi glede negativne evgenike se ne more trditi, da ne bi bila v mnogih primerih nujno potrebna. Toda ta nikakor ne sme biti prisilna, ker bi se tu lahko godile strašne zlorabe in nasilja, zlasti v družbi, katera temelji na načelni pravici močnejšega, ki se lahko oprime katerihkoli sredstev za uničenje svojega nasprotnika. Danes so pojmi o manjvrednosti tako individualni, odrejeni po tako različnih okoliščinah, da je težko ustvariti normo, ki bi bila splošno veljavna. Res je, da so manjvredni često protisocialni, toda koliko ljudi poznamo, ki zavzemajo v družbi važna mesta, a to družbo marsikdaj ogromno oškodujejo moralno in materialno.

V Nemčiji je stopil letos z januarjem v veljavo zakon o sterilizaciji manj vrednih in dedno obremenjenih. Sterilizirali so 20.000 oseb, moških in žensk. V Nemčiji se je dalo dosedaj mnogo žen sterilizirati v primeru, da so imele preveč otrok ter jim pomanjkanje ni dopuščalo roditi še nadalje.

Dasi je tako mater privedel do tega koraka čut odgovornosti napram njenim otrokom, je to odslej v Nemčiji pod kaznijo prepovedano. In vendar je nemogoče, da bi ostali zdravi otroci, ki nimajo česa jesti in se jih cela kopica stiska v zaduhlem kletnem stanovanju ali v baraki — pa naj imajo ti otroci še tako zdrave starše. Toda tiste gospe, ki jim je otrok v breme samo zato, ker se morajo radi njega odreči marsikateri zabavi, se bodo gotovo še naprej dajale sterilizirati, ker pač lahko plačajo. Teh ne bo dosegel noben zakon. Takih primerov sterilizacije je bilo v Nemčiji letno nad 100.000.

Mnogo primerov priča, da prav slaboumne žene često zanosijo in tudi rode, ker so bile posiljene. V takih primerih je gotovo na mestu sterilizacija. Za tako ženo je materinstvo gotovo nesreča in otrok breme, pa tudi otroku samemu je življenje že ob rojstvu zapisalo temno pot. V takem primeru ne moremo govoriti o prisilni sterilizaciji, ker bo mati sama rada pristala na to, če jo pouče na način, ki je njenemu razumu dostopen. Prisilna sterilizacija bi bila opravičljiva le v težjih primerih slaboumja, toda tedaj je pa navadno itak preskrbljeno, da se taki ljudje ne plode, ker so ločeni od drugega spola po zavodih.

Kakor prisilno materinstvo, tako je treba odklanjati tudi prisilno sterilizacijo. Prav kakor vpliva na mater zavest, da mora roditi otroka, kateremu ne bo imela dati jesti, za katerega morda nima prostora, kamor bi ga položila, prav tako vpliva na ženo z naravno razvitim instinktom zavest, da jo po sili lahko oropajo njene najbolj bistvene svojstvenosti, materinstva. Tu se lahko zgodi nešteto krivic in zlorab.

Vobče pa sterilizacija sama na sebi ne bo dosti doprinesla k prepородu narodov in plemen, če je ne bodo spremljale druge, za tak prepород bistvenejše komponente: izboljšanje gospodarskega stanja in etični podvig naroda.

Boj alkoholu

Marijana Željeznova-Kokalj

Alkohol je arabska beseda, ki je prešla v vse jezike kulturnih narodov in označuje opojne pijače, kakor vse vrste vina, žganja in likerjev.

Alkoholne pijače so danes razširjene po vsem svetu. Vsi narodi in vsak človek posebej se zaveda škodljivosti alkohola, vendar je strast do alkohola močnejša kakor pa zdravi razum. Kako uničujoče deluje alkohol, naj omenim, da so Angleži skoraj iztrebili v Ameriki domorodce Indijance z žganjem, imenovanim viski (whisky). Tudi naš narod je vdan alkoholu. Dnevne novice nam neprestano poročajo o žalostnih posledicah prekomernega zauživanja alkohola. Odprite samo dnevnik! Uboj v pijanosti, nesreča v pijanosti. Toda ta statistika nam ne odkriva vse tragike, ki se skriva in pustoši po domovih. Oče pijanec razgraja, kolne, pretepa otroke in ženo, ki so navadno lačni in raztrgani. Ni denarja za najpotrebnejše,

vendar je denar za pijačo. Otroci alkoholikov so navadno telesno slabo razviti, duševno pa zaostali. Niso redki med njimi primeri živčne obojlosti, duševne zaostalosti in zločinskih nagnjenj. Alkohol uničuje dom, potomstvo. Pri nas popijemo ogromne količine alkohola in statistika za Ljubljano je za l. 1953. taka-le:: Vina in vinskega mošta je Ljubljana, ki šteje zdaj okrog 63.000 prebivalcev, popila 5.562.644 l, za kar je izdala 42.751.740 Din, če računamo povprečno 12 Din za liter. (Iz „Jutra“.) Ta statistika je porazna s treh vidikov: z zdravstvenega, moralnega in gospodarskega. Težki milijoni so zdrknili skozi goltance ter zastrupljali organizem, duha pijanca, rušili rodbine, odpirali kaznilnice, grobove... in večali bedo žen in otrok.

Kako zaježiti veliko zlo alkohola? Morda s prohibicijo? Ne. Prepoved točenja alkoholnih pijač je poniževalna za človeka, ki je obdarjen z voljo. Obenem bi taka prepoved povzročila drugo zlo: tihotapstvo slabih alkoholnih pijač. Škoda bi bila dvojna: tihotapska obrt vodi v zapor in večsih v smrt (Slovenci so posebno nagnjeni k tihotapstvu, glej pogosta časopisna poročila o tem, pa tudi naš narodni junak Martin Krpan je bil po poklicu tihotapec!), uživanje slabih pijač pa povzroča zastrupitve, ki se končujejo s smrtjo.

Z ozirom na veliko škodo, ki jo povzroča alkohol, morajo biti ukrepi za pobijanje alkoholizma najstrožji. Dosedanje kaznovanje pijancev s prepovedjo zahajanja v gostilne in z javno razglasitvijo je vse preblago. Ukrepi proti pijančevanju bi ne smeli biti naperjeni samo proti notoričnim pijancem in pijanim razgrajaçem, temveč tudi proti gostilničarjem, ki dajejo piti že pijanim gostom.

Umestni bi bili sledeči ukrepi:

1. Vsak pijanec se kaznuje z zaporom (ker je večina pijancev iz najnižjih slojev, ne morejo plačati denarne globe; denarna kazen bi bila samo na škodo že itak bedni rodbini), gostilničar pa se obsodi na občutno denarno globo.

2. Maksimiranje prodajne cene vina ter določitev takse na liter, ki naj bi šla v fond za zdravstveno in moralno povzdigo naroda, (n. pr. za dečje domove, dispanzerje, zabavišča, okrevališča, letne kolonije, otroške čitalnice itd.), ne pa v žepe gostilničarjev.

3. Nihče ne dobi alkoholne pijače v gostilni, kdor si ne naroči prigrizka. Za kontrolo bi bili na novo vpeljami računski listki. Obenem s tem ukrepom je tudi v zvezi pocenitev gostilniških porcij, ki so res pretirano drage.

4. Zapro se vse gostilne, ki ne ustrezajo higijenskim predpisom: odvzamejo se koncesije onim gostilničarjem, ki bi se ne držali predpisov. Sploh bi morala biti oddaja gostilniške koncesije zelo otežkočena.

5. Nepopoljšljive pijance je treba izločiti iz družbe in jih izročiti v zdravljenje v posebne sanatorije.

6. Pijanost pri zločinu ni olajševalna okolnost, nasprotno, še posebej obremenjuje zločinca.

6. Voditi se mora neizprosen boj proti pijačevanju mladine. Da bi se odvrnila od alkohola, se n. pr. akademski mladini črta semester, odgodi polaganje izpitov, če je kandidat nepoboljšljiv; pri obrtniškem, trgovskem in drugem naraščaju se podaljša učna doba; pri kmetiški mladini pa sramotno objavi mesec dni prestopok na občini.

7. Alkoholikom, uradnikom se onemogoči napredovanje.

8. Nepoboljšljivim pijancem se odtrga od tedenske ali mesečne plače vsota, ki je potrebna za vzdrževanje rodbine, in izroči ženi.

9. Ustanovitev ženske policije po mestih in na deželi, ki bi dnevno kontrolirala gostilniške goste in gostilničarje ter bi vodila pregled nad družinskimi razmerami pijancev.

10. Boj proti alkoholu bi morala podpirati vsa društva, zadruge in stanovske organizacije.

11. Odpravijo se vse dobrodne veselice, kjer se toči alkohol.

12. Pijanec ne more biti član viteške organizacije, kakor je Sokol.

13. Striktno izvajanje uzakonjenih odredb za pobijanje alkoholizma.

Seveda bi se proti takim ostrim odredbam oglasili prizadeti poslovni krogi, zlasti pa vinogradniki, češ: kam z vinom? Kam neki kakor z grozdem na sadni trg po zmernih cenah, da ne bo pri nas v vinorodni državi grozdje luksusa, kakor je bilo dozdaj. Grozdje spada med najbolj zdravo sadje, vendar so redki otroci alkoholikov, ki bi se mogli vsaj enkrat v življenju najesti grozdja po mili volji, medtem ko njihovi očetje zmečejo več kot pol dohodkov za strupeni sok iz grozdja. Nadalje je treba navajati vinogradnike, da gojijo samo plemenite vrste trt, jabolk, hrušk, češenj, marelic, jagod in zlasti malin. Naš sadni trg bi moral biti založen s prvovrstnim blagom po zmerni ceni. Smotreno sadjarstvo bi odprlo našim sadjarjem svetovni sadni trg, ki bi jih mnogotero oškodoval za izgubljeno vinsko produkcijo. Umno gospodarstvo se mora ravnati vedno po potrebi blaga, ne pa obratno. Povzdigniti bi se morala predelava sadja v mezge in v brezalkoholne pijače.

V boju proti alkoholu bi se morale znatno znižati cene brezalkoholnih pijačam, sadju in mleku. Namesto tako razširjenih vinarn in narodnih pivnic naj bi se odpirale mlekarne, kjer bi se dobili poleg mleka vsi mlečni izdelki po zmernih cenah. Na vsakem koraku poudarjam ceno, kajti cene so res pretirane za naše razmere. Zaščititi moramo tudi konsumenta ali kupca, kateri je pri mizernih plačah navezan na hrano, ki ni zadostna in primerna, in to v državi, kjer je vsega v izobilju. Celotno gospodarstvo mora stati na principu: poceni, sveža, dobra, hranljiva in zdrava živila — majhen dobiček, toda ogromna potrošnja. Napačno in pogubno je povojno škodljivo prakticiranje: prodati malo, toda to z velikanskim dobičkom.

Posegla sem malo izven ozkega in strogega razpravljanja o boju proti alkoholu, vendar je to tako važen problem, da se ne da reševati sam po sebi, marveč samo v zvezi z ostalimi vprašanji.

V boj proti alkoholu morajo pristopiti vsi državljani, saj uničuje alkohol rodbino, družbo, narod in vsak napredek. Boriti se moramo proti njemu z vsemi sredstvi kakor proti kužni bolezni. Vrniti moramo padlim

sodržavljanoj dostojanstvenost človeka kot bitja, ki ima um in prosto voljo. Alkoholne pijače naj bodo samo zdravilo in okrepičilo za starčke in rekonvalescente, ne pa dnevna potreba zdravega človeka.

Že Mohamed je spoznal škodljivo dejstvo alkohola ter je zato v Koranu (turško sv. pismo) prepovedal zauživanje alkohola svojim vernikom. Japonski pregovor pa pravi: „Alkohol, če nimaš še imena, imenuj se hudič!“ A mi?

Književnost in umetnost

Cirila Medvedova

vidualno izražanje, tako da vsak po svoje (seveda pravilno) doživlja vlogo, toda v zahtevnem enotnem stilu opere.

Pot ge. Medvedove od vsega početka do danes vodi preko dunajske državne akademije, kjer je bila učenka prof. Forstena, Stolla in Frauscherja, na ljubljansko opero in odiod k nam v dramo, kjer upamo, da ostane še dolgo. Kaj naj vam pripovedujem o tem, kako jo ima publika rada, kako posebno ceni njen suhi humor, kako jo imamo radi kot koleginja —? Saj jo vsak pozna, našo vedno veselo go. Medvedko!

Njena inteligenca in naobrazba sta ji dali vse pogoje, da postane poleg pevke in igralko tudi odlična pedagoginja, saj ima to, kar se ne da priučiti in privzgojiti: prirodni talent, solnčen temperament in toliko dobre volje in sposobnosti, poglobiti se v posameznika in ga razumeti. Vse te vrline jo vzposabljaajo, da si ne moremo želeiti boljše. Na konservatoriju je našla široko polje, kjer lahko svobodno razvija

Produkcija konservatoristov operne šole. Kakor vsako leto so se tudi letos vršile tradicionalne produkcije konservatoristov. Na dveh večerih so gojenci operne šole z odlično igralsko in pevsko kulturo dokazali, da jim nudi konservatorij zares polnovredno kvalitetno izobrazbo.

Fragments iz posameznih oper so bili okusno in do potankosti dognano naštudirani in zrežirani. Ker je bil večer predvsem namenjen temu, da pokažejo gojenci svoje igralske sposobnosti, je služila palmo večera ga. Škerlj-Medvedova, članica naše drame, ki deluje že štiri leta na konservatoriju kot profesorica za dramatično igro.

Njena režija razodeva polno in vsestransko razumevanje partiture in muzikalno orisanih situacij, nikoli ni v nji mrtve točke, petje in akcija sta združeni in vlti v komponistove invencije tako, da bi bil sleherni zadovoljen, če bi imel priliko, videti svoje delo v njenem. Gospa Medvedova se pri pouku ne oklepa konvencionalnih opernih gest, temveč daje gojencem popolno svobodo za indi-

sojve delovanje, ki ji je že doslej rodilo sadove, na katere je lahko upravičeno ponosna.

Nikakih pedagoških problemov bi ne bilo več, če bi bili vsi učitelji taki, kot je ga. Medvedova. One distance, ki stoji kakor kitajski zid med učiteljem in učencem in ne da, da bi se našla oba kot človeka v skupnem iskanju in doseganju umetniških ciljev, one distance njeni učenci ne poznajo. In ker jih ne ovira ta pregraja, se duše teh mladih ljudi široko razpro, da sije vanje topli pogled njihove mentorice in da klije iz njih svobodno seme znanja, zasejanega vanje. Ona pozna njihove skrbi in želje, zna se jokati in smejati z njimi in jim dati poguma kot dober tovariš.

„Teško je spočetka, dokler se ne poznamo,“ mi je dejala, „toda kmalu odpade z njih ona sramežljivost, ki jih ovira drugega pred drugim, in v vedno večje veselje mi je, ko vidim, kako me razumejo in mi slede. Najlepši trenutek in zadoščenje za moje delo sem imela pred štirimi leti, ko je Anita Mezetova pela na skušnji Butterfly. Markirala sem ji Suzuki in med igro opazila, da to ni več njen pogled, temveč Butterfly-in, ki vidi v meni Suzuki in ne več učiteljice. Ta trenutek, ki je spontano vžgal v njej igralski ogenj, mi ostane lep spomin.“ Ko je pred letom dni Mezetova presenetila s svojo umetniško igro komisijo na Dunaju, jim je morala odigrati Mignon, Margareto in Butterfly in gospodje nikakor niso hoteli verjeti, da je še začetnica ter so zahtevali od nje, naj jim pove, koliko let je bila v angažmanu. Pri tem so poudarjali, kako je njena igra umetniško izpiljena in prepričevalna in ji nikakor ne morejo verjeti, da je še začetnica. Mezetova je bila na našem konservatoriju učenka Foederspergove, ravnateljka Hubada, igro je studirala pri gospe Medvedovi, na Dunaju pa je nadaljevala svoj studij pri Rado-Danieljevi. Pred kratkim je bila angažirana na beograjsko opero, uspeh, ki je najboljši dokaz, kaj zamorejo dati profesorji na našem konservatoriju.

Anita Mezetova

Ni lahko biti vsem učencem kos, ravnati z vsakim tako, kakor zahteva njegov značaj in poklic, kajti med njimi je mnogo zavednih diletantov, ki hodijo v operno šolo zgolj iz interesa in se ne mislijo posvetiti gledališču ali koncertnemu podiju, prav tako, kakor jih mnogo študira klavir ali kak drugi instrument, ne da bi hoteli postati koncertni pianisti. Bolj rigorozno izbiranje gojencev operne šole je nemogoče, ker so potrebni partnerji za ustrezajoče glasovne lege. Jasno je, da ne morejo biti vsi na isti umetniški višini, kajti to se redko dogaja še celo na velikih gledališčih. Zahtevati od onih, ki so v poklicih, isto kakor od gojencev, ki se strokovno izobrazujejo, bi bilo nemogoče, kajti često si odtrgavajo ure počitka, da lahko obiskujejo operno šolo in tečaj ge. Medvedove, saj se navdušujejo zanjo ne samo radi pouka, temveč tudi radi njene osebnosti, ki s svojim originalnim humorjem premosti marsikak prepad.

Konservatorij je dal v poslednjih letih naši operi odlični moči: altistko Bernot-Golobovo, ki je žela pred kratkim v Italiji velike uspehe, in našega marljivega tenorja Gostiča.

Na poslednjih produkcijah pa so med nastopajočimi nekateri gojenci, ki mnogo obetajo našemu konservatoriju v igralskem in pevskem oziru. Zato vsa hvala njihovim profesorjem, Foederspergovi, Wistinghausnovi, ravnateljku Matice Hubadu

in ravnateljku konservatorija Bettetu, ki nam s tem naraščajem zidajo opero, da gledamo lahko z najlepšimi nadami v bodočnost.

Maša Slavčeva

Bratje Karamazovi v naši drami. To delo Dostojevskega je po Levstikovem prevodu priredil za slovenski oder režiser Debevec. Genialnost romana samega, režija, uspeh igralcev, lepota jezika, predvsem pa etični učinek pretresljive besede Dostojevskega dajejo tej vprizoritvi pečat visokega umetniškega dogodka. Ciril Debevec je po hudožestveniško priredil Karamazove strogo po besedilu pisatelja samega in je z njegovo lastno besedo spretno povezal dogodke v skrčeno, vsebinsko polno enoto. Škoda, da so pri tej drugače tako posrečeni priredbi baš ženski liki nekoliko prizadeti. Spričo krčenja romana so v dejanju in nehanju obeh oseb, Katje in Grušenke, vrzeli, ki povzročajo psihološko neutemeljenost, nelogičnost čuvstvenega razvoja in ustvarjajo zlasti Grušenko kot lik, ki ga ne moremo uvrstiti med one tipične zastopnike žena, ki so na glasu moralnih propalic, a jim ostro introspektivno oko Dostojevskega (in tudi drugih ruskih klasikov) le odkrije močno etično črto.

„Bratje Karamazovi“ so gotovo mnogo pripomogli k razčiščenju takratnih ruskih razmer in ruske duše. Sodoben človek pa često ne more več dobiti stika z mističnimi dognanji pisateljevimi, toda besede, ki jih je Dostojevski položil na usta Dimitrijevu zagovorniku pred porotniki, so najbrže edinstvene v vsej svetovni literaturi in moraliki. Namenjene so očetu, glavnemu krivcu svoje in svojih otrok pogube. Igralec Gregorin je kot zagovornik razodel to obsodbo navzočemu občinstvu s takim poudarkom, da je učinkovala na navzoče moške kot klic po moralni odgovornosti in spreobrnjenju.

„Ljubezen do očeta, če je oče ne opravičuje, je nezmiselna in nemogoča. Ljubezni ni mogoče ustvariti iz ničesar, zakaj iz nič ustvarja samo Bog.“ „Očetje, ne žalite svojih otrok,“ piše apostol... Teh besed ne navedem zdaj zaradi svojega klijenta, ampak omenim jih zaradi vseh očetov... Kdor da človeku življenje, še ni oče, ampak oče je, kdor da življenje in to tudi zasluži. Ali mislite, gospoda porotniki, da morejo iti taka vprašanja mimo naših otrok, ki — recimo — že doraščajo in — recimo — že začenjajo samostojno misliti?... Pogled na nevrednega očeta, zlasti če ga mora primerjati z drugimi, vrednimi očeti, kakršne imajo drugi otroci, njegovi vrstniki, nehote vzbuja v mladeniču mučna vprašanja. Po predpisih mu odgovarjajo na ta vprašanja: „Rodil te je in ti si njegova kri, zato ga moraš tudi ljubiti.“ Mladenič se nehote zamisli: „Mar me je res ljubil takrat, ko mi je dajal življenje? Mar me je res rodil zaradi mene? Ne mene ne mojega spola še ni poznal v tisti minuti, v minuti strasti, ko je bil nemara razgret od vina; kvečjemu če mi je dal nagnjenje k pijanstvu — to je vsa njegova dobrota... Zakaj ga naj tedaj ljubim? Ali samo zato, ker mi je dal življenje in me potlej vse življenje ni ljubil?“... Rešimo vprašanje tako, kakor nam veleva razum in človekoljubje, ne pa tako, kakor zahtevajo mistični pojmi. A kako naj ga rešimo? Takole: sin naj stopi pred svojega očeta in naj pametno vpraša njega samega: „Oče, povej mi, zakaj naj te ljubim? Oče, dokaži mi, da sem te dolžan ljubiti!“ — in če mi bo oče zmožen odgovoriti in dokazati, tedaj je to prava, normalna rodbina, ki ne sloni samo na mističnem predsodku, ampak na pametnih samoodgovornih in strogo človečanskih osnovah. V nasprotnem primeru, ako oče ne dokaže, pa je takoj konec te rodbine: on mu ni oče in sin dobi svojo prostost ter pravico, da smatra svojega očeta odsihdob za tujca in celo za sovražnika.“

Že te besede same, ki tako revolucionarno razveljavljajo tisočletno patrijarhalno pojmovanje očetovstva in dajejo „Bratom Karamazovim“ tako učinkovit etično tendenčni poudarek, zaslužijo, da pride delo ponovno na oder kot izpraševalec vesti tistih, ki so očetje, ali, ki bodo kdaj očetje...

P. Hočevarjeva

* * *

Josipa Murna Aleksandrova Izbrani spisi. Uredila Trdina Silva. V Ljubljani 1935. Izdala in založila „Tiskovna zadruga“.

Prav pred tridesetimi leti je izdal Ivan Prijatelj Murnove „Pesmi in romance“, sedaj smo pa dobili Izbrane spise Aleksandrova v izdaji naših klasikov. Ker dobrih študij o naših pesnikih nimamo preveč, je uvod pričujoče izdaje tem pomembnejši.

V začetku uvoda označuje urednica literarna stremjenja koncem 19. stoletja, ki si jih je osvojila naša tedaj doraščajoča generacija, znana danes v našem slovstvu pod imenom „moderna“: Ivan Cankar, Dragotin Kette, Josip Murn in Oton Župančič. Predmet pesniške tvornosti je postala pesnikova notranjost, ki so jo izražali v docela novi obliki. Dočim je na ostale močno vplivalo tuje sodobno pesništvo, se je Murn poglobljal v slovansko romantiko, kjer je dobival netiva za svojo bistveno usmerjenost, ki ga je ustvarila za glasnika prirodnega in ljudskega snovanja.

Na osnovi že objavljenih podatkov ter mnogih novih sporočil pesnikovih znanec prikazuje urednica v podrobni biografiji Murnov zunanji, duhovni in literarni razvoj v najtesnejši zvezi s snovanjem njegovih prijateljev pesnikov. Beda, bolezen in zapuščenost so spremljale njegovo življenjsko pot in izoblikovale njegov značaj v nestalnost ter pesimistično usmerjenost. Pri vsem tem pa ga je hrepenenje vabilo v prirodu, kjer je prisluškoval zemlji in ljudski duši ter iz takih doživetij ustvaril svoje najlepše pesmi.

Podrobno, a vendar strnjeno je očrtala urednica Murnovo duhovno podobo, ki so jo oblikovali njegova šibka volja, splošna razdvojenost, pmanjkanje trdne življenjske usmerjenosti, kar je vse deloma posledica zunanjih razmer, v katerih je živel. Podrobno je osvetljen Murnov odnos do prijateljev literatov, njegovo literarno obzorje in tuji vplivi na njegovo tvorstvo. — Važen del uvoda tvori natančen razbor motivov in oblike Murnove poezije in proze. Bil je pesnik kmečkega življenja in svobodne prirode, mračnih razpoloženj in slutenj, ki jih je navezoval na vtise iz prirode. Na številnih vzgledih prikazuje urednica posebnosti in značilnosti Murnovega sloga, ki je veren odraz njegove duševnosti, zato tudi oblika njegove poezije ni dozorela. Svoj pravi ton je našel Murn v preprostem prikazovanju prirode in kmečkega življenja in s tem svojstvom posebno mesto v razvoju našega pesništva. Njegova pesem je odraz njegovega življenja:

„povest umirajočega človeka, ki hrepeni po življenju, pa ga ne more doseči.“

Knjiga prinaša šest črtic, ki kažejo, da je skušal Murn tudi v prozi oblikovati predvsem kmečke motive, a močnega sloga ni dosegel.

Ob koncu je urednica ugotovila še sledove Murnove poezije pri nekaterih pesnikih.

Uvod in Murnov tekst sta opremljena z opombami. Objavljen je tudi seznam Murnovih del, ki niso sprejeta v to zbirko. Tako združuje to temeljito delo poljudno slovstven in zgodovinsko kritičen značaj ter se uvršča med najboljše izdaje naših literarnih tvorcev.

Vera Dostalova.

Baruh D'Espinoza: Etika — geometrijskim redom izložena i u pet delova podeljena. Prevod sa latinskog, študija o avtoru, napomene o prevodu i komentari od dr. Ksenije Atanasijević, docenta beogradskog universiteta; Beograd 1934, Geca Kon A. D.

Že iz samega naslova lahko posnamemo, da leži pred nami ne ravno majhno delo, polno truda in vestnega študija o velikem filozofu Spinozi. Knjiga ima 448 strani velikega formata. Delo nas uvaja v globoki miselni svet moža, kateri je napisal poleg ostalih del svoje največje delo — Etiko, ki razpravlja:

I. O Bogu. II. O prirodi in izvoru duha. III. O izvoru in prirodi afektov (strasti). IV. O človeškem suženjstvu ali o moči afektov. V. O moči razuma ali človeški svobodi.

Iz treh osnovnih afektov, ki so: veselje (zadovoljnost), žalost (nezadovoljnost) ter pohotnost, izvaja Spinoza svojo doktrino etike. Zadovoljnost je prehod k večji popolnosti, nezadovoljnost k večji nepopolnosti, pohotnost je pa najosnovnejši afekt, ki se izraža v nagonu samoohranitve. Vrlina teži k samoohranitvi ter je nadmoč razuma nad afekti. Aktivni afekti, ki izhajajo iz razuma, imajo za predmet spoznanje resnice-Boga. Največja vrlina in največja sreča je intelektualna ljubezen do Boga. V tej ljubezni je človek nesmrten, je del neskončne ljubezni, s katero ljubi Bog samega sebe, oziroma ljudi. Ker je vse v svoji vrsti samo po sebi popolno, tedaj nista dobro in hudo po svoji bitnosti različna. To sta relativna pojma. Hudo je minimalno dobro. S tem je hotel Spinoza opravičiti Boga kot najpopolnejše bitje radi eksistence hudega v svetu, ki ga je on ustvaril kot bitje, ki ima vse attribute popolnosti.

Vsa dela, ki izhajajo iz razuma, so dobra. Človek greši samo tedaj, če ne dela po zakonih svoje narave, t. j. iz razuma.

Spinoza govori tudi o značilnosti družbe ter pravi, da se prava moralnost in prava svoboda razvija samo v državi, in to zlasti v demokratični.

Njegovo filozofsko stališče z ozirom na družbo in moralo mu je prineslo mnogo sovraštva, preganjanj. Toda Spinoza se ni žalostil radi tega. Umaknil se je v samoto, živel skromno, brusil demante ter premišljeval in pisal. Odklonil je vsako pomoč prijateljev. Zadalj se je s svojimi skromnimi dohodki in še te delil med bolne reveže. Bolehal je dvajset let za tuberkulozo in je neoženjen umrl. Njegova edina ljubezen je bila hčerka znanega filozofa in zdravnika van den Ende-ja, ki je poučevala latinščino v šoli svojega očeta. Ta ljubezen ni bila srečna, ker se je dekle poročilo z drugim. Spinoza se je rodil v Amsterdamu 24. nov. 1632, umrl pa je 21. febr. 1677 brez trpljenja. Pred smrtjo je zažgal več svojih rokopisov. Čakal je tudi na tisk Etike, ki je bila svoječasno prepovedana za obelodanitev. Medtem je pričakal svojo smrt v samoti. Po 500 letih rojstva ga slavi ves kulturni svet, zlasti njegovo Etiko.

S svojo študijo o Spinozi nam je pokazala dr. Ks. Atanasijevićeva, kako se je temeljito poglobila v Spinozovo doktrino ter jo komentirala tako, da je umevna vsakomur. Precizna prestava, lep in jasen jezik povečajo poleg omenjenih vrednot vrednost slavnega dela velikega etičarja. Dr. Ks. Atanasijevićeva je s tem obogatala našo znanstveno literaturo.

Marija željeznova-Kokalj

Vesti iz književnega dela slovanskih žena. Ženski Pokret" v Zagrebu je izdal ponatis predavanja, ki so jih imele Hrvatice letošnjo pomlad na društvenem zborovanju ob nameranih redukcijah žen v državni in samoupravni službi. Zbirka, mala brošurica, ima naslov „Otpuštanje žena iz službe“ ter kaže vrednost uspeha dosedanjega ženskega dela in opozarja na škodljive posledice, ki bi se pokazale ob odstranitvi žen iz službe. Vsebina: Zvanje i ličnost (Mira V.-Kočonda), Šta se sprema ženama u službi (Anka M.-Švrļuga), Vrednost ženinog rada (Angelina M.-Ivanović), Udata žena u zvanju (Božena Deželčić), Privatne namještenice (Ljubica Smrečki), Kraljevskoj vladi (spomenica). Predavateljice so vestno obdelale posamezne panoge; pri nekaterih pa, žal, pogrešam globlji socijološki pogled, ki često bolj podkrepi zahtevo po ženski enakopravnosti kakor učena akademska razmotrivanja.

Klub bolgarskih pisateljic v Sofiji je izdal prvi književni zbornik pod naslovom Snop 1934. Prinaša nove prispevke vseh klubovih članic.

Rumunski list „Romania de la Mare“ prinaša prevode bolgarskih pisateljic: Sande Jovčeve, Evgenije Mars, Fani Mutafove in Kaline-Maline.

Sanda Jovčeva, znana bolgarska pesnica in pisateljica socijalnih povesti, je sprejeta v „Notre petit cercle international“ v Parizu. Člani te prosvetne in mirovne organizacije so odlični književniki in znanstveniki s Francoskega in iz drugih držav.

V Moskvi so nedavno praznovali jubilej najstarejše ruske pisateljice E. I. Novikove-Zarine. Jubilatka je stara 99 let in so sedaj počastili sedemdesetletnico njenega književnega dela. Kljub visoki starosti še ni odložila peresa. Zadnje njeno delo so zgodovinski spomini, katere piše po naročilu Literarnega muzeja.

Akademski zbornik leningrajske naučne akademije pri naša pregled sodobnih slovanskih literatur. V oddelku, ki je posvečen bolgarski književnosti, sta omenjeni tudi Sanda Jovčeva in Evgenija Mars.

Zofija Nalkowska v Književni akademiji. V novoustanovljeni Poljski književni akademiji je petnajst mest, namenjenih nesmrtnim predstavnikom poljske književnosti. Eno teh mest so prisodili Zofji Nalkowski.

Število njenih del je veliko, nad dvajset knjig jih je. Po vsebini in načinu prikazovanja se ločijo v dve skupini: predvojno in povojno. Poleg prvega romana „Žene“ je pisateljica v kratkih presledkih izdala še šest zbirk romanov in novel, ki se odlikujejo po ostri psihologiji in elegantnem slogu. Povsod je glavna junakinja žena, živeča sredi živega življenja in njega problemov. Najzanimivejša stran teh prvih del Nalkowske so dialogi nastopajočih oseb: o ljubezni, o človeških značajih, o socialnih in filozofskih vprašanjih. So to povprečno visoko izobražene osebe, verno zrcalo problemov, ki vzmernirjajo modernega človeka, prihajajočega iz vrst intelektualcev in umetnikov.

Vojna je močno vplivala na stvariteljsko silo Nalkowske ter jo znatno preusmerila. Junaki in junakinje njenih povojnih romanov (zlasti v „Romanu Tereze Hennert“ in „Zli ljubezni“) stoje sredi najpestrejših problemov vsakdanjega socialnega in političnega življenja ter prav blizu preprosti in povprečni realnosti. Pisateljica se oklepa teh oseb z globokim sočutjem in sestersko prisrčnostjo. To čuvstvo izvira iz njenega prepričanja, da se vsako človeško bitje upogiblje pod bremenom bolesi in težav, ki so pretežke za njegove rame, a mu pomoči ni; kajti neke vrste fatalizma ni samo v razdelitvi življenjske bede nego tudi v grozotnem dejstvu, da so nekatera bitja že od rojstva zaznamovana s pečatom zločina. Zločinska narava jim je usojena, zato ji ne morejo ubežati. Ta teorija tvori ozadje nekaterim delom velike literarne vrednosti: zbirki novel, vzeti iz življenja kaznjencev in njih družin, „Stene sveta“ ter drami „Dan, ko se je vrnil“, ki je dosegla lani v Varšavi in v inozemstvu jako velik uspeh. V našem gledališču smo videli predlanskim „Dom osamelih žena“, kjer se prikazuje problem zakonske nezvestobe, kompliciran z dejstvom, da izve žena za možovo nezvestobo šele po njegovi smrti in to na zelo krut in nepričakovan način.

Poljska literatura beleži lepo število odličnih pisateljic in pesnic; sprejem Zofje Nalkowske v Akademijo nesmrtnih pomeni visoko priznanje ne samo odlikovanki, nego duhovno ustvarjajoči poljski ženi sploh.

Obzornik

Kongres J. Ž. S. v banji Koviļjači (20., 21. in 22. maja 1954). Banja Koviļjača!

Do skupščine J. Ž. S. nismo ničesar vedeli o tem prelepem, po svojih zdravilnih vrelcih znamenitem zdravilišču in kopališču... Koviļjača, imenovana po cvetju enakega imena, ki ga je ondi vse polno, je stara okoli 100 let. Svojčas jo je narod nazival Smrdanj-banja, ker ondotni vrelci vsebujejo velike množine žvepla, da je voda kakor pobarvana s črnim in smrdi po žveplu.

Vsa banja Koviļjača sestoji iz obširnega, prekrasno urejenega parka. V kopališču je 7 deloma toplih, deloma mrzlih vrelcev. Njih zdravilna moč se izvrstno izkazuje pri škrofulozi, kostni in sklepni jetiki, pri kroničnem revmatizmu sklepov in mišic, pri malokrvnosti, išijasi, pri kronični bolezn maternice, pri nervoznosti,

prekomerni odcebelosti, golšavosti, pri vseh poškodbah kosti in mišic ter njih posledicah, pri splošni telesni in duševni oslabelosti, pri raznih otroških boleznih i. dr.

Nad Koviljačo je sredi prijaznega gozdojva država postavila pred tremi ali štirimi leti veliko moderno zgradbo, Dom za slabotno in škrofulozno de.co. Ta stavba je veljala 5 milijonov Din, stoji docela zgrajena — a prazna, ker je zmanjkalo 6. milijona za notranjo opremo.

* * *

Kongres se je vršil v vel. dvorani Zdraviliškega doma. Poročila in referati so pokazali, da je v minulem letu največ energije in časa zahtevala akcija za enake pravice žen do dela in zaslužka. Prav v tem letu so od vseh strani omalovaževali ženino delo in so vrgli ženo nazaj za 50 in še več let. Saj smatrajo ženo samo še za konkurentko moškemu, nihče pa ne pomisli in ne more povedati, kam naj se obrne, da bo mogla živeti.

Dasi so prav v polpreteklem času ženo oropali mnogih že osvojenih pravic, zahteva država od nje še novih dolžnosti. Tako bi bila morala po načrtu novega zakona za davke poročena žena skupno z možem s svojim premoženjem jamčiti za dolžni davke.

J. Ž. S. se je s protestom obrnil na finančni odbor Narodne skuščine in je v tem pogledu imel uspeh. Odredbo, ki bi bila najtežje zadela žene, so zopet ovrgli.

V prometnem ministrtvu je bil izpremenjen zakon o uslužbencih v toliko na škodo ženstva, da je dopuščal nameščanje žen samo v daktilografski stroki in drugih podobnih — torej nižjih poklicih. Na osebno posredovanje centrale Saveza je prometni minister dodal načrtu tega zakona opazko, da se ta odredba ne nanaša na univerzitetno naobražene žene.

Mnogo zanimanja je posvetil J. Ž. S. nameri prosvetnega ministrtva, da za l. 1955/54. ne dovoli ženskim kandidatkam vstopa na učiteljišča. Zlasti Zveza akad. naobraženih žen se je trudila, da bi ministrtvo to naredbo preklealo. Vršili so se protestni shodi; centrala J. Ž. S. pa je tozadevno intervenirala pri ministrtvu prosvete, naglašujoč, da je v naši državi še velikansko število analfabetov in je ustanavljanje velikega števila osnovnih šol nujno potrebno. Vse zaman. Za moške kandidate je bilo prostora, za ženske ne... Skupščina J. Ž. S. se je pri slučajnostih ponovno bavila s krivično naredbo, da se ženski mladini zapirajo učiteljske šole. Dovolj burna debata je izzvenela v enodušno zahtevo: Če se že omejuje posest učiteljišč, naj se ta omejitev razteza prav tako na moške kakor na ženske. Vse-splošno je vladalo mnenje, naj bodo učiteljišča ženski mladini na razpolago, ker ves narod trpi, ako žene niso pedagoško izobražene.

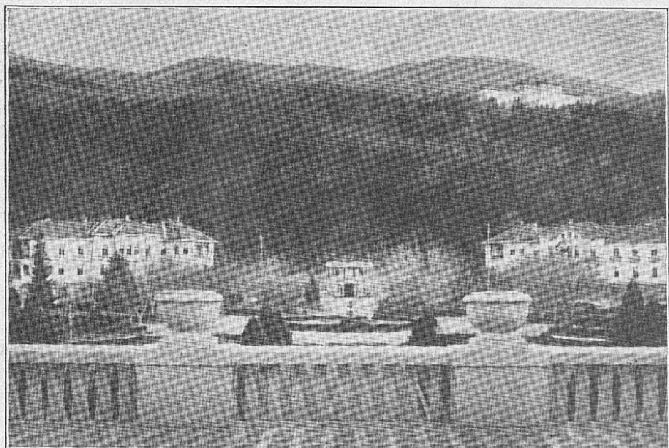
Tudi proti dejstvu, da v preteklem letu niti ena žena ni bila sprejeta v višjo pedagoško šolo, je J. Ž. S. energično ugovarjal.

Za osirotelo deco v rudniku Kakanj ponesrečenih rudarjev je Savez daroval brze podpore 5000 Din.

Udruženje univerzitetno naobraženih žen si je stavilo nalogo, da sestavi bibliografijo vseh ženskih jugoslovanskih znanstvenih in leposlovnih ter poljudno praktičnih del; skratka seznam vsega onega, kar so spisale žene. Uprava Saveza je dala v ta namen Udruženju univ. naobr. žen podporo 10.000 Din. Ni pa še dobila od univ. nabr. žen načrta tega dela. Kolikor nam je znano, tudi sekcija univerzitetno naobraž. žen v Ljubljani ni v to svrhu od svoje centrale dobila še nikakih navodil, še manj pa denarne podpore.

J. Ž. S. je imel v Beogradu tekom leta vsako sredo v Radiju prosvetna, feministična, pacifistična in informativno propagandna predavanja, ki so jih prirajale članice raznih organizacij, včlanjenih v J. Ž. S.

Na kongres Mednarodne ženske zveze v Štokholmu je poslal J. Ž. S. kot svojo zastopnico predsednico Leposavo Petkovičevu.

Koviljača — v czadju Dom za slabotno in škrofulozno deco

Na mednarodni razstavi ženske domače obrti v Parizu v prihodnjem letu si je uprava J. Ž. S. zagotovila svoj prostor, kjer hoče razstaviti jugoslovanska narodna ročna dela.

J. Ž. S. sodeluje že nekaj let pri delu za zблиžanje balkanskih narodov.

Slovenski del J. Ž. S. je s sodelovanjem ženskih društev v Ljubljani privedil imponanten shod proti redukciji poročenih državnih uslužbenk in je prav Dravska banovina zbrala skoraj polovico vseh podpisov za peticijo vladi, naj izvede štednjo na socialnejši in pravičnejši način. Tako je J. Ž. S. pazno zasledoval vsako event. zapostavljanje žene in je deloma pa lastni inicijativi, deloma po inicijativi včlanjenih društev zastopal vseobče koristi žene in mladine. Ako ni imel vedno in povsod uspeha, ni to njegova krivda, marveč je v precejšnji meri krivda žen samih, ki v najbolj kritičnih momentih ne nastopajo v strnjjenih vrstah, niso dovolj solidarne in ne dovolj širokogrudne. Po veliki večini se zganejo šele takrat, ko so prizadete na lastni osebi. Potem pa zabavljajo, da ženske organizacije vse premalo store za gospodarsko, politično in socialno osamosvojitve žen. Toda dokler ni zabeleženo tudi njih, niso ganile niti s prstom, da bi si ženstvo ohranilo že pridobljene pravice.

Vsekakor najaktualnejše in najbolj pereče vprašanje kongresa v Koviljači je bila tema: Žena v poklicih, njena pravica do dela, redukcija poročenih žen v službah ter ukinitve oz. občutno znižanje draginjskih doklad poročenim uradnikom ter onim neporočenim obojega spola, ki žive s starši, drž. nameščenci ali upokojenci v skupnem gospodinjstvu. Ne navajam podrobne vsebine referata podpredsednice Milene Atanackovičeve, saj so o tej temi mnogo pisali Ženski Pokret, dnevniki in Ženski Svet ter je celo izšla o tem vprašanju brošura v Zagrebu. Po referatu se je vnela živahna debata. Vse so ugovarjale ukrepom, ki ogrožajo predvsem zakon (brak) v srednjih slojih, trgajo otroka od obitelji, obojajo na nenaravni celibat ali silijo k ločitvi zakonov ali vsaj k omejevanju porodov. Govornice so naglašale, da se ne branijo bremen in žrtev, ako so te žrtve res potrebne. Toda razdele naj se t a k o, da zadenejo vse, ne pa samo žene in rodbine. In te žrtve naj bodo take, da ne bodo rušile, nego naj g r a d e družine. Slabše plačane uradnice so doslej dobivale višje draginjske doklade in draginjske doklade dobivajo sploh samo uradniki do 5. grupe.

Kdor je na višji stopnji, pri redukcijah oz. pri znižanju plač ni bil prizadet. Vzeli so torej ondi, kjer so imeli najmanj pravice vzeti, t. j. gospodarsko najšibkejšim, onim, ki so že dotlej omahovali pod težo gmočnih neprilik... Vse žene, zbrane na skupščini — bilo jih je okoli 400 — so enodušno ter z največjim poudarkom opominjale, da treba v tem pogledu in tudi sicer največje solidarnosti med ženami. Kajti četudi nismo danes morda prizadete me same, kdo nam jamči, da ne bodo v bodoče prizadete naše hčerke, vnukinje...

J. Ž. S. si je mnogo prizadeval, da prepreči krivice, ki so pretile ženam v drž. in tudi v privatni službi. Sklical je manifestacijske in protestne shode, zbiral podpise itd.

Koncem debate je ga. Cirila Štebijeve predlagala: Kongres J. Ž. S. naj sestavi ponovno prošnjo na narodno skupščino, naj se naredba od 13. aprila t. l. glede znižanja drag. doklad prekliče, saj se je v praksi pokazala kot nemogoča, ker je preokrutna za nameščence nižjih položajnih skupin. Določi naj se eksistenčni minimum. Štednja naj se razširi na celokupno gospodarstvo države... Znižanje naj bo — ako je potrebno — sorazmerno tako za visoke kakor za nizke, vsobče, potem ne bo tako občutno za najšibkeje... To prošnjo je oddati v prepisu tudi narodnim poslancem in senatorjem, vsakemu posebej, kar je ženski Pokret v Sloveniji že storil. (Gl. str. 188.)

Referat „Vrednost gospodinjskega dela“ (Zveze gospodinj) je izzvenel v te-le resolucije:

1. Obstoječi zakon o obveznem gospodinjskem pouku na meščanskih šolah naj se povsod izvaja.

2. Na vseh šolah, ki jih posejajo deklice, naj se uvede praktičen gospodinjski pouk.

3. Podpira naj se razvoj gospodinjskega strokovnega šolstva.

4. Skrbi naj se za zadostno število gospodinjskih učiteljic.

Že na kongresu J. Ž. S. v Novem Sadu l. 1935. je skupščina osvojila predloge Zveze gospodinj, ki so se glasili: J. Ž. S. naj ustanovi gospodarsko-gospodinjski odsek s sledečo nalogo:

1. Zasleduje naj razvoj gospodinjske vzgoje in gospodinjskega šolstva in naj po možnosti poroča o tem na vsakoletnem kongresu. Registrira naj vse želje in pojave na tem polju ter jih sporoča odločujočim krogom.

2. Proučuje naj narodno-gospodarska vprašanja in zasleduje trošarinsko politiko s posebnim ozirom na nujne življenjske potreščine.

3. Podpira naj širjenje pravega pojmovanja gospodinjskega poklica, ki ima važen vpliv na narodno gospodarstvo, narodno zdravje in vzgojo naroda.

4. Zavzame naj se za praktično vrednotenje gospodinjskega dela.

5. Podpira naj zahteve gospodinjskih organizacij, da dobe svoje zastopnice v raznih gospodarskih institucijah, predvsem v tržnih nadzorstvih in gospodarskem svetu.

Zvezo „Gospodinjskih pomočnic“ iz Ljubljane je zastopala ga. Minka Kroftova z referatom „Izobrazba gospodinjskih pomočnic“. V svojem predavanju je naglašala, kako bi stanovska izobrazba gospodinjskih pomočnic povečala njih čut za odgovornost, njihovo resnobo in smisel za važnost poklica in jim utrdila pošteno moralno naziranje. — Priporočala je uvedbo obvezne vajeniške dobe za gospodinjske pomočnice v zvezi z nadaljevalno šolo, kasneje pa poleg tega še ureditev poselske šole na internatski podlagi. Ker so v naši državi med posameznimi banovinami močne razlike v načinu življenja, bi bilo priporočljivo, da se pobrigamo za to, da dobimo okvirno uredbo; ž njo se uvede obvezna vajeniška doba za gospodinjske pomočnice, na podlagi katere bi izdale posebne uredbe in pravilnike poedine banovine v upoštevanjem posebnih prilik in potreb v dotičnih pokrajinah.

Navajala je, kako sta rešili vprašanje gospodinjkega pomočništva češko-slovaška in Nemčija, in prečitala končno sledeče predloge Zveze gospodinjских pomočnic v Ljubljani:

V zvezi z zakonskim osnutkom o pobijanju spolnih bolezni, ki določa, naj se ustanovijo v vseh večjih mestih domovi za žene, ki prihajajo v mesta za služkom, predlaga J. Ž. S., naj skrbe ženske organizacije za praktično izvedbo te naredbe. V krajih, kjer ni tehtnih razlogov za obstoj, naj se odpravijo privatne profesionalne borze dela, država pa naj izda uredbo, s katero bo uvedena obvezna vajeniška doba za gospodinjke pomočnice. Na temelju te splošne uredbe naj bi banovine s upoštevanjem posebnih pokrajinskih razmer izdale posebne uredbe in pravilnike.

* * *

Z letošnjo skupščino se je Jugosl. ženska zveza preuredila tako, da je v vsaki banovini sekcija z lastno upravo. V izvršnem odboru so: predsednica (prof. Laposava Petkovičeva); tri podpredsednice (Milena Atanackovičeva, Zlata Kovačević-Lopašičeva in Franja Tavčarjeva); tri tajnice, dve blagajničarki in nadzorni odbor ter namestnice. V vsaki banovini se osnuje sekcija s celotnim odborom. Poročila na kongresu so pokazala, koliko lažje in uspešnejše bo odslej zvezno delo, ko bodo poedine sekcije delovale v smislu svojih krajevnih potreb.

Iz poročila Minke Govekarjeve.

* * *

(Ustanovljena je tudi že sekcija J. Ž. S. za Dravsko banovino. Več o tem bo v sept. številu.)

Zenski pokret za enakopravnost žene

Ko je izšla odredba o spremembi draginjskih doklad državnih uslužbencev, je „ženski Pokret“ sklical 26. IV. 1954 sestanek poklicnih žen iz vseh panog. Zastopnice poedinih področij drž. uradov so podale sliko novega položaja, ki je v pre mnogih primerih res obupen. Na podlagi teh ugotovitev so zborovalke sprejele sledečo resolucijo, katero je društvo izročilo vsem slovenskim senatorjem, poslanecem in ministrom ter Jsl. žen. Sav. in Alijansi Ž. P. da jo izroči tudi drugim:

„Ugotavljamo,

1. da je izprememba uredbe o draginjskih dokladah državnih uslužbencev, odobrena od ministrskega sveta, objavljena v Službenem listu 13. aprila 1954, št. 84/XXI/195, nesocijalna, ker je prizadela predvsem uslužbenke nižjih skupin in njihove svojce;

2. da preti ta uredba uničiti gmotno ne samo prizadete državne uslužbenke in njih svojce, temveč je odprla na stečaj vrata popolni demoralizaciji in propadanju družinskih članov. Razdor med zakonci in odtujitev otrok od staršev je prvi rezultat pogubosne uredbe, nadaljne zle posledice teh kaotičnih razmer pa bo pokazala bližnja bodočnost;

3. uredba sama po sebi ne bo ustregla svojemu namenu. Število brezposelnih, ki jih nameravajo zaposliti s prihranki na temelju te uredbe, ne odtehta še večjega števila oseb, ki bodo zavoljo nje istočasno pahnjene v bedo in pomanjkanje.

Mnenja smo, da se primanjkljaj državnega budžeta nikakor ne sme kriti z redukcijo tistih prejemkov, ki še niso dosegli eksistencnega minuma, kajti z znižanjem kupne moči širokih slojev se bo kriza samo poostrila;

4. veljati mora načelo: za enako delo enako plačilo.

V utemeljitev navajamo sledeče:

Uredba je prizadela predvsem uslužbenke nižjih slojevskih skupin, ki prejemale manjše plače a višje draginjske doklade. Ker se — po uredbi — zmanjšujejo draginjske doklade, ne pa plače, so torej predvsem prizadeti nižji državni uslužbenci.

Tako n. pr. se zniža osebna draginjska doklada državne samske uradnice III/1 skupine pri skupnih mesečnih prejemkih Din 5670.— za znesek Dinarjev 150.— samski državni uradnici X. skupine z mesečnimi prejemki (brutto) Din 1450.— pa se zniža za znesek Din 387.50;

uradniški pripravnici pri mesečni plači Din 1200.— za znesek od Din 240.— do Din 480.—;

zvaničnici pri mesečnih brutto-prejemkih Din 1040.— za znesek od dinarjev 390.—;

služiteljici pri mesečnih brutto-prejemkih Din 830.— za Din 292.50; dnevničarki-zvaničnici pri mesečni nagradi Din 900.— pa za znesek od Din 180.— do Din 360.—.

Ti primeri veljajo za samske državne uslužbenke, ki žive z roditelji v skupnem gospodinjstvu. Poročenim državnim uslužbencem se pa osebne draginjske doklade ali sploh črtajo ali pa se znižajo od 75 do 50%.

Jasno sliko te odredbe v praksi pa nudijo konkretni primeri:

A. 1. Mati ima pokojnine Din 600.—,

hčerka plače Din 1500. odtegne se Din 400.—.

2. Oče ima pokojnine Din 2800.— (ima 7 šoloobveznih otrok),

hčerka plače Din 850.—; odtegne se Din 500.—.

3. Mati, kronška upokojenka, ima pokojnine Din 560.—,

hčerka ima plače Din 1196.—; odtegne se Din 380.—.

4. Mati ima pokojnine Din 110.—,

hči ima plače Din 1350.—, odtegljaj znaša Din 375.—.

5. Mati ima pokojnine Din 2000.—,

hči ima nagrade Din 800.—; odtegne se ji Din 500.—.

6. Oče ima pokojnine Din 1300,

hčerka plače Din 900.—; odtene se ji Din 380.

B. 7. Oče, obrtnik brez dela in dohodkov ima 4 šoloobvezne otroke,

hčerke ima plače Din 800.—; odtegne se jima Din 380.—.

8. Upokojenka ima Din 640.— pokojnine. Ker je njen mož obrtnik (dasiravno je že več kot leto dni brez posla in zaslužka), se ji odtegne vsa draginjska doklada; imata sina in ostane torej za vse tri skupaj Din 240.—, ker se ji odtegne Dinarjev 400.

Navedeni primeri jasno kažejo, da je odredba zadela predvsem najnižje državne uslužbenke in celo najbednejše med njimi, upokojence, kar mora splošno gospodarsko krizo samo poostriti, zato prosimo,

da se uredba o izpremenci draginjskih doklad državnih uslužbencev, objavljena v Službenem listu od 15. aprila t. l. prekličče.“

* * *

Za te zahteve se je najbolj zanimal narodni poslanec A. Krejči. Na njegovo željo, naj mu društvo pošlje svoje predloge za omiljenje odredbe, mu je „ženski Pokret“ poslal pismo, v katerem je izjavil:

Dasiravno ste, gospod poslanec, mnenja, da uredbe ne bodo odpravili, vztrajamo me kljub temu pri tej zahtevi, kajti, ako se hočejo le malo popraviti vse krivice, ki jih uredba vsebuje, se ne more drugega storiti, kakor jo preklicati.

Pogrešena je v temelju, in sicer zato, ker država odteguje od draginjskih doklad, ki so spričo treh vrst upokojencev in uradništva, uvrščenega po raznih zakonih, nesorazmerno računane.

Da navedemo samo en primer:

1. Uradnici ali uradniku s plačo Din 5670.— se odbije, ako živi v skupnem gospodinjstvu, le Din 150.—.

medtem ko se

2. upokojenki, ženi obrtnika, ki je že drugo leto brez posla, odbije nič manj kot Din 689.— Zakaj? Ona je upokojena pred letom 1923. Njena pokojnina znaša Din 142.— na mesec, a doklada Din 698.— Po natančnih naših informacijah se mora odbiti cela doklada brez ozira na to, ali ima mož posla ali ne, zadostuje, da ima prijavljeno obrt kot samostojno delo za pridobitne namene (čl. 42. zakona o neposrednih davkih).

Torej se odbije ženi-obrtnika, ki nima že drugo leto posla, prav tako cela doklada, kakor ženi trgovca ali industrijca, ki zasluži Din 50.000 do Din 100.000 na mesec, cela doklada. Medtem, ko se ženam uradnikom od tretje skupine navzgor ne odbije niti para.

Zato zahtevamo:

A. Uredba od 11. aprila se mora preklicati. Odpravijo naj se draginjske doklade in fiksirajo plače. Odteguje naj se od plač (zakoni, ki to izrecno prepovedujejo, se naj izprememi v zvezi s to izpremembo) in sicer progresivno. Pod nobenim pogojem se ne sme — kakor dovoljuje omenjena uredba — pri tem izvzeti uradništvo najvišjih plačilnih razredov in skupin.

B. Določi naj se eksistenčni minimum in maksimum:

1. nobena mesečna plača ne sme znašati manj kot Din 2000.—.

Rodbinska doklada naj znaša: za ženo Din 1000.—, za vsakega otroka in ostale rodbinske člane (starše, sestre, ki nimajo drugih dohodkov) po Din 500.—.

2. maksimum naj bo Din 4500.—. Rodbinske doklade iste kot ad 1.

C. Vsak uradnik sme imeti le eno službo, kar mora brezpogojno veljati tudi za zdravnike in inženere; upokojenci smejo imeti postranske zaslužke v taki višini, da s pokojnino vred ne prekašajo maksima.

D. Delo, ki ga opravljajo uradniki med uradnimi urami, se ne sme posebej honorirati.

E. Odpravijo naj se vse nagrade in tantijeme pri Poštni hranilnici, drž. hipotekarni banki, sladkornih tvornicah, banovinskih sanatorijih in vseh ostalih državnih gospodarskih ustanovah.

F. Vsak državljan, ki ima dohodkov nad navedenim maksimumom, naj se obdavči za 50% (kakor v Angliji, Italiji, Bolgariji itd.).

Vsa določila naj veljajo enako za oba spola ter za državne, občinske in privatne uradnike.

„Ženska ročna dela v zgodovinskem razvoju.“ Splošno žensko društvo, ki je priredilo že več razstav ženskih ročnih del, a vsakokrat z drugim ciljem, je imelo letos v drugi polovici meseca maja razstavo ženskih ročnih del v zgodovinskem razvoju. Nadvse lepa je bila ta zamisel, ki jo je društvo kljub vsem težkočam dovedlo do popolnega uspeha. Jamstvo za uspeh je bilo dano že s tem, da se je razstava priredila v muzeju, ki že sam hrani največjo zbirko predmetov za tako razstavo in jih je precejšnje število tudi dal na razpolago društvu. Gotovo najprimernejše prostore je pa nudil muzej v tem pogledu, da je bila Spl. ženskemu društvu odvzeta vsa skrb za varnost predmetov, med katerimi je bilo mnogo zelo dragocenih in več tudi nenadomestljivih. Vrhutega je Spl. žen. društvo našlo v muzeju še strokovno-znanstveno pomoč, brez katere bi bilo tako razstavo le težko prirediti. Pri zbiranju in aranžiranju gradiva so društvenicam pomagali msg. Steška in urednik Ante Gaber ter arhitekt Miha Osolin. Toda največja podpora razstave so bili zasebniki iz Ljubljane in dežele ter cerkve in samostani, ki so vsi poslali najlepše in najpomembnejše, kar hranijo v svojih zbirkah. Manjvrednih ali nepomembnih predmetov na razstavi ni bilo.

Ženska ročna dela so s človeško kulturo tesno spojena, kajti že najprimitivnejša žena je izdelovala na roko razna dela bodisi za opremo in udobnost doma, ali za obleko sebi in družini. Ta njena dela so se pričela z mrežo, s stopnjevanjem

kulture so se razvila najprej v raznovrstne tkaninske izdelke, ki jih je nujno potrebovalo človeštvo, kasneje tudi v dela, ki so bila namenjena zgolj okrasu. Kaj kmalu so ženska ročna dela našla pot v svetišča in na dvore vladarjev, kjer so se bogotno razvila do najvišje popolnosti.

Kakor izhaja vsa človeška kultura iz orienta, tako so se tudi skoro vsa ženska ročna dela pričela tamkaj. Ko so razne tehnike teh del prenesli na evropska tla, so se po mestih dalje razvile in so dosegle svoj vrhunec v srednjem veku, nekatere prej, druge pozneje. Svoj pečat pa so vtisnili ročnim delom razni umetniški slogi, od bizantinskega preko romanskega, gotskega, renesančnega, baročnega do bidermajerskega. Dobam najvišjega razmaha ročnih del so večkrat sledile tudi dobe propada, toda kar so vojne z vsemi posledicami upropastile, je ženska delavnost vselej zopet dvignila, in to večkrat do še višje stopnje popolnosti. Bili so tudi časi, ko so ženska ročna dela stopila tako v ospredje, da so se jih lotili celo moški, posebno tapiserijskih del. Zopet v drugih dobah so bila ženska ročna dela, zlasti izdelovanje čipk, tako razširjena, da se je obubožano ljudstvo z njimi v veliki meri preživljalo. Sedaj so ženska ročna dela v propadanju, ker jih izpodrivajo strojna dela, ki so neprimerno cenejša. Pričetki tega propada segajo prav za prav že v bidermajersko dobo, ki je bila mnogo skromnejša, nego so bile prejšnje dobe, ko je vladal rokoko in empir ter razkošni barok.

Narodne noše in narodne vezenine torej bržkone niso samostojno nastale na kmetiskih tleh, marveč so le posnetek meščanske mode. Kar je izvirnega na narodnih nošah in vezeninah, so le nekatere proste oblike, s katerimi so nadomeščali kompliciraneejše oblike mestne mode. Prav radi so na deželi spreminjali oblike po krajevnih okusih, ki temeljijo v prirodi. Tako so uporabljali oblike raznih cvetlic in sadežev, ki bolj prijaajo kmetškemu okusu kakor meščanski motivi. Ker je večkrat priroda vplivala na oblikovanje kmetiskih motivov, je nastal v alpskih krajih celo poseben slog, ki je dobil ime: alpski slog.

Materijal pri vsakovrstnih ročnih delih iz vseh časov po večini ni bil tak, da bi mogel kljubovati zobu časa. Zato se ročna dela iz davnih in pradavnih časov sploh niso ohranila, razun če izvzamemo tkanine iz egiptovskih grobov (mumije). Pozno-antični ostanki pa so koptiška dela, ki so jih našli v grobiščih Koptov, krščanskih naslednikov starih Egiptčanov. Teh ostankov je več in jih hranijo razni muzeji, nekaj malega jih je tudi v našem muzeju. Na naših tleh, katerim je veljala razstava Spl. ženskega društva, pa so se ohranila ženska ročna dela samo iz zadnjih štirih ali petih stoletij.

M. Lindtnerjeva

Pot Karine Mihaelis v Rusijo. Znamenita danska pisateljica Karin Mihaelis namerava v kratkem odpotovati v Sovjetsko Rusijo, da bo proučevala resnično stanje žene in njeno udejstvovanje. Obiskala pa ne bo le Moskve, Leningrada in drugih večjih središč, temveč tudi Sibirijo. O svojih vtisih bo napisala studijo, ki bo gotovo zelo zanimiva. Karin Mihaelis je prava mojstrica v črtanju močnih ženskih značajev, ki po svoji tipičnosti prav nič ne zaostajajo za Ibsenovimi ženami. Njeni ženski liki so nam celo bližji, ker so podani iz sedanjosti in zajemajo ženo v njenih bridkosti, v trpljenju za osamosvojitve njene osebnosti v boju z možem, medtem ko so Ibsenove žene le predigra k današnjemu tipu žene. Karin Mihaelis je pred kratkim prepotovala tudi Ameriko z istim ciljem, ki jo zdaj vodi v Rusijo. Tako bo spoznala ženo v dveh svetovih.

Dve ženi kot ministrski odposlanki pri maturitetnih izpiti v Jugoslaviji. Pri letošnjih zrelostnih izpiti na naših srednjih šolah sta bili imenovani tudi dve ženi kot ministrski odposlanki — dr. Ksenija Atanasijevićeva, docentka beograjske univerze, na II. žensko realno gimnazijo v Zagrebu ter Malvina Gogičeva, inšpektorica min. prosvete v Beogradu, na žensko realno gimnazijo v Sarajevu. Veseli nas, da si žena kljub mnogim zaprekam na vsakem koraku odpira pot v najvišje položaje in to zlasti v prosvetni stroki, kjer se pa žalibog še vedno premalo čuti vpliv njenih vzgojiteljskih zmožnosti na splošna vzgojna in izobraževalna načela v naši prosvetni politiki.

VSEBINA 7-8. ŠTEVILKE

Za našo žensko učiteljsko šolo (Dora Vodnikova)

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje — (Maša Slavčeva)

Dama s pajčolanom — (Hermynia zur Mühlen — Iv. Vuk)

Anka (Marja Boršnikova)

Prošnja brezposelnega (Anica Černejeva)

Sofijski Penklub in Liza Bagrjana v Ljubljani (Pavla Hočevarjeva)

Preporod naroda in žena (Angela Vodetova)

Boj alkoholu (Marijana Željeznova-Kokalj)

Književnost in umetnost: Produkcija koservatoristov operne šole (Maša Slavčeva)

— Bratje Karamazovi v naši drami (P. Hočevarjeva) — Josipa Murna-Aleksandrova

Izbrani spisi — Silva Trdina (Vera Dostalova) — Baruh D'Espinoza: Etika —

Dr. Ksenija Anastasijević — (Marija Željeznova-Kokalj) — Vesti iz književnega

dela slovanskih žen

Obzornik: Kongres J. Ž. S. v banji Koviljači — Ženski Pokret za enakopravnost

žene — ženska ročna dela v zgodovinskem razvoju (M. Lindtnerjeva)

Priloge: Naš dom — Modna priloga — Krojna pola — Ročna dela

Naslovnna slika: Peter Kocjančič — žanjica

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—, za Italijo L 20.—, posamezna številka L 2.—, za U. S. A. Dol. 2.—, za Avstrijo Sch. 10.—, ostalo inozemstvo Din 85.—. Posamezna številka Din 6.—. Modna priloga izide vsak drugi mesec. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

Darovi za tiskovni sklad.

Umek Ema Din 6; Brezigar Otilija Din 2; Bradač Marija Lit 5; Brau Lit 8; Ljubečić Maca Din 2; Majer Ivana Din 11; Šerbec Greti Din 2; Šetinc Din 1; Grčar Fani Din 8; Vadnal J. Din 10; Sifrar Marija Din 6; Mervič Dora Din 1; Rusjan Ivanka Din 15; Trnkova Ivanka Din 15; Jarc Zofija Din 15; Lindisch Matilda Dol. 1; Šatej Ivanka Din 15; Peršuh Pavla Din 2; Vovk Marija Din 4; Ažman Marica Din 6; Gril Ljuba Din 5.

Cenjene naročnice!

Ali se res ne zavedate, kako zelo nam otežujete naše delo s tem, da zaostajate z naročnino? Ako ne zmorete naenkrat celoletne naročnine, pošiljajte jo tudi v malih obrokih, toda plačujte te obroke redno, ne dajte se opominjati, ker opomini stanejo mnogo denarja in časa, kar bi se moglo in moralo koristneje uporabiti.

Uprava.

ODMOR IN POČITNICE NA MORJU

mного cenejše

Mornarske obleke za gospode Din 300-490

Mornarske obleke za dame . . Din 300-490

Mornarske obleke za otroke 90-170, 210-290

Bele poletne obleke Din 290

Posebni modri sako (blezer) . Din 150-190

Poletne hlače Din 110, 140, 160

TIVAR

OBLEKE ZA VSO DRUZINO